

I. РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА

№	Назва поля	Вміст поля
1.	Назва роботи	Магістерська робота
2.	Автор (ПІБ)	Колодяжна Вікторія Олександрівна
3.	Дата захисту (рік, місяць, день)	
4.	Факультет (ІНІ)	Економічний
5.	Кафедра (шифр, назва)	11/07 – фінансів
6.	Напрямок підготовки	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
7.	Форма навчання	денна
8.	Тема випускної магістерської роботи	«Фінансова безпека банківської системи України в умовах економічної нестабільності»
9.	Керівник (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)	Давиденко Надія Миколаївна, доктор економічних наук, професор
10.	Ключові слова (до 10 слів)	фінансова безпека, банківська система, банківська безпеки, фінансова стабільність, індикатори.
11.	Анотація (до 300 символів)	В ході написання роботи було визначено сутність поняття «фінансова безпека банківської системи» та методичні підходи до її оцінювання. Здійснено аналіз основних тенденцій діяльності вітчизняної банківської системи та оцінку рівня її фінансової безпеки. На основі отриманих результатів визначено рівень фінансової безпеки банківської системи України та розроблено основні напрями щодо її удосконалення та подальшого розвитку.

Науковий керівник: Давиденко Н.М.

НУБІП України

НУБІП України

ВИПУСКНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

11.05 – МР.697 «З» 2020.08.04 010 ПЗ

КОЛОДЯЖНА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

2021

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 631.6.02: 631.11

ПОГОДЖЕННЯ ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан економічного факультету Завідувач кафедри фінансів

Діброва А.Д. Давиденко Н.М.
(підпис) (підпис)
« » 2021 р. « » 2021 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему
«Фінансова безпека банківської системи України в
умовах економічної нестабільності»

Спеціальність (напрям підготовки) 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

(код і назва)

Керівник магістерської
роботи
д.е.н., професор
(науковий ступінь та вчене звання)

Давиденко Н.М.
(підпис) (ПІБ)

Виконала

Колодяжна В.О.
(підпис) (ПІБ)

Київ – 2021

РЕФЕРАТ

Дипломна магістерська робота на тему «Фінансова безпека банківської системи України в умовах економічної нестабільності» містить 87 сторінок, 10 таблиць, 27 рисунків, 2 формули. Перелік посилань нараховує 62 найменування.

Актуальність роботи. В умовах сучасних викликів підтримка фінансової безпеки банківського сектору займає вагомe місце в аспекті соціально-економічного розвитку держави, адже банківська система виступає одним з ключових елементів фінансової системи країни. Зважаючи на це, питання забезпечення стабільного функціонування українського банківського сектору в умовах сучасності вимагає особливої уваги та детального аналізу, що дасть змогу попередити загрозу впливу негативних факторів на результати його діяльності та рівень фінансової безпеки.

Метою магістерської роботи є систематизація теоретичних засад та обґрунтування напрямів, направлених на удосконалення фінансової безпеки банківської системи України.

Відповідно з визначеною метою роботи були поставлені та послідовно вирішені наступні завдання:

- визначити сутність фінансової безпеки банківської системи та дослідити її структурно-елементний склад;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки вітчизняної банківської системи;
- провести аналіз загальних тенденцій діяльності банківської системи держави;
- здійснити оцінку індикаторів банківської безпеки;
- обґрунтувати вплив ризиків та загроз на фінансову безпеку банківської системи та їх можливі наслідки;
- визначити шляхи покращення фінансової безпеки банківської системи та перспективи її розвитку;
- визначити пріоритетні напрями антикризового управління банківської системи, в аспекті забезпечення їх фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження в роботі виступають процеси розвитку фінансової безпеки банківської системи України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні, організаційні та практичні засади формування та вдосконалення фінансової безпеки банківської системи України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених в роботі завдань застосовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу та синтезу, дедукції та індукції, аналогії – для формування теоретичної частини дослідження, економіко-статистичні та графічний – для виявлення загальних тенденцій розвитку банківської системи в межах досліджуваного періоду, експертно-аналітичний – для обґрунтування напрямів для удосконалення системи фінансової безпеки банківського сектору, економіко-статистичний метод – для виявлення загальних тенденцій

розвитку вітчизняної банківської системи, а також графічні методи – для наукового представлення, отриманих результатів дослідження у вигляді таблиць та рисунків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані та обгрунтовані рекомендації щодо удосконалення системи фінансової безпеки банківського сектору України є придатними для практичного їх впровадження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи були викладені та обговорені в межах круглого столу «Діджиталізація бізнесу: сьогодні та майбутнє», опубліковано тези на тему: «Фінансова безпека банківської системи України в умовах діджиталізації» (26.11.2020 р.); опубліковано статтю у фаховому виданні «Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», вип. № 40/2020.

В першому розділі магістерської роботи визначено сутність поняття «фінансова безпека банківської системи» та її структурно-елементний склад; досліджено основні методичні підходи щодо оцінювання рівня фінансової безпеки банківської системи.

В другому розділі здійснено комплексну оцінку фінансової безпеки банківської системи, в аспекті аналізу основних тенденцій її діяльності та визначення рівня її фінансової безпеки за допомогою розрахунку та оцінки індикаторів банківської безпеки; визначено вплив ризиків та загроз на діяльність вітчизняного банківського сектору.

В третьому розділі запропоновано основні напрями щодо підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи України; визначено основні перспективи розвитку вітчизняного банківського сектору на основі здійсненого прогнозу; обгрунтовано заходи антикризового управління в забезпеченні фінансової безпеки вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: фінансова безпека, банківська безпека, банківська система, фінансова стійкість, фінансова стабільність, індикатори.

ЗМІСТ

НУБІП України

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 6

1.1. Теоретичні основи сутності фінансової безпеки банківської системи 6

1.2. Структурно-елементний склад системи фінансової безпеки банківської системи 13

1.3. Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банківської системи 19

РОЗДІЛ II. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 26

2.1. Аналіз загальних тенденцій діяльності банківської системи держави 26

2.2. Оцінка основних індикаторів системи фінансової безпеки банків 37

2.3. Вплив ризиків та загроз на фінансову безпеку банківської системи 45

РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 54

3.1. Шляхи покращення фінансової безпеки банківської системи в умовах економічної нестабільності 54

3.2. Перспективи розвитку банківського сектору України в контексті забезпечення його фінансової безпеки 60

3.3. Антикризове управління в забезпеченні фінансової безпеки банківської системи держави 70

ВИСНОВКИ 77

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 80

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасних викликів забезпечення та підтримка фінансової безпеки банківської системи займає

одне з найбільш провідних місць в аспекті соціально-економічного розвитку держави, адже, як відомо, банківська система виступає одним з ключових елементів функціонування фінансової системи країни загалом. На

банківський сектор покладається неабияка кількість системно важливих завдань та функцій, сутність яких полягає в першу чергу в мобілізації,

залученні та раціональному розподілі фінансових ресурсів та грошових коштів. Проте, в умовах сьогодення у зв'язку з політичною та військовою

нестабільністю в державі, значним рівнем інфляції та загальноекономічною дестабілізацією, яка в даний час, безпосередньо, пов'язана з карантинними

обмеженнями в умовах пандемії COVID-19. Під впливом цих подій діяльність банківського сектору зазнала негативних наслідків, що в

результаті суттєво вплинуло на показники діяльності банківської системи.

Тому, саме в наш час підтримка фінансової стійкості та стабільного функціонування банківської системи є першочерговим завданням, оскільки

недостатній їх рівень може завдати значних збитків фінансовій безпеці країни загалом, що в майбутньому може стати однією з передумов утворення кризових явищ усередині держави.

Зважаючи на це, питання забезпечення стабільного функціонування українського банківського сектору в умовах сучасності вимагає особливої

уваги та детального аналізу, що дасть змогу попередити загрозу впливу негативних факторів на результати його діяльності та рівень фінансової

безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми забезпечення фінансової безпеки банківської системи досліджувалися такими

вітчизняними та зарубіжними вченими, як: О.І. Барановський, Т.М. Болгар, М.М. Єрмошенко, В.Т. Шлемко та ін. Серед вітчизняних вчених,

дослідження яких направлені на вдосконалення методики оцінювання фінансової безпеки банківської системи є: Н.С. Педченко, С.М. Дячек, О.Б.

Васильчишин, Р.С. Вовченко та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є систематизація теоретичних засад та обґрунтування напрямів, направлених на удосконалення фінансової безпеки банківської системи України.

Відповідно з визначеною метою роботи були поставлені та послідовно вирішені наступні завдання:

- визначити сутність фінансової безпеки банківської системи та дослідити її структурно-елементний склад;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки вітчизняної банківської системи;
- провести аналіз загальних тенденцій діяльності банківської системи держави;
- здійснити оцінку індикаторів банківської безпеки;
- обґрунтувати вплив ризиків та загроз на фінансову безпеку банківської системи та їх можливі наслідки;
- визначити шляхи покращення фінансової безпеки банківської системи та перспективи її розвитку;
- визначити пріоритетні напрями антикризового управління банківської системи, в аспекті забезпечення їх фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження в роботі виступають процеси розвитку фінансової безпеки банківської системи України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні, організаційні та практичні засади формування та вдосконалення фінансової безпеки банківської системи України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених в роботі завдань застосовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу та синтезу, дедукції та індукції, аналогії – для формування теоретичної частини дослідження, економіко-статистичні та графічний – для

виявлення загальних тенденцій розвитку банківської системи в межах досліджуваного періоду, експертно-аналітичний – для обґрунтування напрямів для удосконалення системи фінансової безпеки банківського сектору, економіко-статистичний метод – для виявлення загальних тенденцій

розвитку вітчизняної банківської системи, а також графічні методи – для наочного представлення, отриманих результатів дослідження у вигляді таблиць та рисунків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані та обґрунтовані рекомендації щодо удосконалення системи фінансової безпеки банківського сектору України є придатними для практичного їх впровадження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи були викладені та обговорені в межах круглого столу «Діджиталізація бізнесу: сьогодення та майбутнє», опубліковано тези на тему: «Фінансова безпека банківської системи України в умовах діджиталізації» (26.11.2020 р.); опубліковано статтю у фаховому виданні «Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», вип. № 40/2020.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичні основи сутності фінансової безпеки банківської системи

Протягом останніх років, в тому числі і в умовах сьогодення, банківська система України змушена здійснювати свою діяльність в умовах економічної нестабільності, спричиненої загостренням політичної та військової ситуації в середині країни, а також у зв'язку з пандемією COVID-19 та, відповідно, запровадженими карантинними обмеженнями на світовому рівні. Під впливом цих факторів виникає необхідність формування стійкого фінансово-кредитного сектору України, зокрема і банківського, який слугує одним з ключових чинників в забезпеченні сталого розвитку держави.

Оскільки, стан банківського сектору найбільш чітко визначає рівень фінансово-кредитної безпеки, а отже, багато в чому і рівень фінансової безпеки держави загалом [50]. Це завдання має бути одним з пріоритетних в розвитку країни, яка має намір інтегруватися в світовий фінансовий простір.

Фінансова безпека банківської системи є одним з ключових напрямів забезпечення фінансової безпеки держави, адже наявність банкрутства комерційних банків на ринку банківських послуг та ведення неефективної діяльності центральним банком може призвести до збитковості національної економіки країни. Проблема забезпечення безпеки як окремого банку, так і банківської системи загалом є складною та багатогранною, не лише на рівні нашої держави, а і на міжнародному.

Фінансову безпеку банківської системи прийнято розглядати з двох аспектів:

- по-перше, з боку фінансових наслідків, які виникають в процесі діяльності комерційних банків для забезпечення економічної безпеки країни загалом та окремих клієнтів та контрагентів;

по-друге, з боку недопущення та відвернення фактичних та можливих загроз фінансовому стану банківської системи країни на рівні центрального та комерційних банків [31].

Банківська система передбачає собою сукупність окремих елементів, які, в свою чергу, об'єднані для досягнення єдиної мети, сутність якої полягає в забезпеченні ефективного обігу фінансових ресурсів у державі. Від її відповідності сучасному фінансово-економічному простору та економічній політиці держави, а також від того наскільки вона є раціонально організованою, залежить ефективність обігу фінансових ресурсів та грошових коштів, і, відповідно, визначається рівень фінансової безпеки, як банківської системи, так і держави [42].

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, фінансова безпека являє собою такий стан фінансової системи країни, характерним для якого є: по-перше, створення необхідних умов для стабільного соціально-економічного розвитку країни, по-друге, відбувається забезпечення її стійкості до наявних та потенційних фінансових шоків та дисбалансів, по-третє, створюються всі необхідні умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [19, 35].

Банківська безпека є однією з невід'ємних складових фінансової безпеки, що передбачає собою рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає можливість забезпечити ефективність функціонування банківського сектору країни та його захист від зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників, незалежно від умов її функціонування [35].

В Україні, сутність «фінансової безпеки» одними з перших почали досліджувати такі вчені, як: В.М. Геєць, на думку якого, фінансова безпека пояснюється як «забезпечення стабільного розвитку фінансової системи країни та її стійкості до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків» [13], М.М. Єрмошенко та О.І. Барановський [43].

М.М. Сромошенко визначає «фінансову безпеку», як «стан, в якому перебуває фінансово-кредитна сфера, характерним для якого є збалансованість, стійкість до впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів, спроможність цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [18, 32].

Більш точно розкрили дане поняття вітчизняні науковці В.Т. Шлемко та І.Ф. Бінько, які розглядають фінансово-кредитну сферу, як сукупність фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної та податкової систем [44, 54, 32].

На думку О.І. Барановського, категорія «фінансова безпека» визначається в таких аспектах, як «ступінь захищеності фінансових інтересів, рівень забезпеченості суб'єктів на всіх рівнях управління фінансовими ресурсами; стан складових елементів фінансового ринку; якість фінансових інструментів та надання послуг; стан фінансових потоків в економіці, що дає можливість вважати її одним з найбільш важливих системоутворюючих елементів економічної безпеки держави» [4, 11].

У зв'язку з посиленням тінізації процесів в економіці у науковій літературі досить часто можна зустріти визначення поняття «фінансова безпека», характерним для якого є створення умов функціонування фінансової системи, за яких спостерігається фактичне усунення можливості спрямування фінансових потоків в незакріплені законодавчими актами сфери їх використання, а також знижена до мінімуму можливість зловживання фінансовими ресурсами [32].

Більш детально розглянемо питання фінансової безпеки комерційних банків, забезпечення якої є дуже важливим, оскільки підлив довіри до банків, як кредитних інститутів завдає шкоди фінансовій безпеці держави загалом.

Як відомо, фінанси були і надалі залишаються основним каналом здійснення зовнішнього контролю та можливого впливу на фінансову та банківську системи, а в результаті і національну економіку країни загалом [3].

На думку Т.М. Болгар трактування «Фінансової безпеки банків» полягає в наступному – це стан банківської установи, характерним для якого є збалансованість та здатність протистояти впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, можливість досягати визначеної мети та генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення сталого розвитку.

Система фінансової безпеки банків складається з трьох підсистем (рис. 1.1.1.).

Фінансова діагностика

Фінансові важелі і методи забезпечення фінансової безпеки

Контроль й аналіз результатів

Джерело: сформовано автором на основі [7, 31].

Рис. 1.1.1. Підсистеми фінансової безпеки банків

Узагальнивши підходи вчених до визначення фінансової діагностики можемо зробити висновок, що це певна сукупність методичних розробок та характеристик, яка дає змогу виявити кризові явища ще на їх ранніх стадіях, а також провести оцінку їх загроз та, відповідно, можливих наслідків для фінансової безпеки банківського сектору. Комплексна фінансова діагностика банківської системи повинна передбачати здійснення розрахунків та аналізу наступних коефіцієнтів систему показників ефективності діяльності банківського сектору, рівня його захищеності, а також здатності протистояти кризовим явищам.

Наступною підсистемою фінансової безпеки банків є застосування фінансових важелів та методів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки. Фінансові важелі передбачають собою набір специфічних прийомів та дій, направлених на реалізацію методів щодо забезпечення фінансової

безпеки, що базується на індикаторах банківської безпеки. Фінансові методи, в свою чергу, характеризуються конкретними способами дії, спрямованими на забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. До таких методів

можна віднести: диверсифікацію кредитних портфелів банків, планування та прогнозування, фінансовий аналіз та контроль, банківський нагляд та регулювання, ризик-менеджмент.

Підсумковою складовою системи фінансової безпеки банківської системи є контроль та аналіз результатів. Адже, саме за рахунок даної підсистеми пов'язуються між собою вище наведені складові.

О. Хитрін в своїх дослідженнях прийшов до висновку, що основною метою, яка покладається на дотримання фінансової безпеки банку, являється мінімізація загрози заподіяння шкоди комерційному банку або уникнення упущення ним певної потенційної вигоди, як задля забезпечення його сталого

та найбільш ефективного функціонування в даний час, так і накопичення достатнього потенціалу для подальшого його розвитку в майбутньому. Тобто, аналізуючи наукові доробки вченого, можемо зробити висновок, що фінансова безпека банку – це, в першу чергу, динамічний стан, в аспекті якого банк виступає:

- юридично та технічно спроможною установою, яка має здатність виконувати та виконує всі властиві йому функції;

- установою, яка спроможна забезпечувати постійний захист соціально-економічних інтересів населення, суб'єктів господарювання та держави від негативного впливу наявних та потенційних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх;

- установою, яка має наявний потенціал та механізми для подальшої його реалізації, в аспекті його кількісного та якісного зростання [51].

Вітчизняний вчений О. Барановський пояснює поняття «фінансова безпека комерційного банку» наступним чином (рис. 1.1.2.).

По-перше - це

- сукупність умов, під впливом яких дії чи обставини, які є потенційно небезпечними для діяльності комерційного банку є попередженими чи знешкодженими до такого рівня, за якого вони не будуть спроможними завдати шкоди функціонуванню банку, його майну та інфраструктурі, не перешкоджатимуть банку в досягненні його статутних цілей;

По-друге - це

- стан, за якого фінансові інтереси банківської установи, її фінансова стійкість та незалежність, а також середовище в якому відбувається процес її функціонування є захищеними;

По-третє - це

- можливість, яка полягає в забезпеченні безперервного кількісного та якісного розвитку комерційного банку.

Джерело: сформовано автором на основі [3].

Рис. 1.1.2. Сутність поняття «фінансова безпека комерційного банку»

Отже, фінансова безпека комерційного банку обумовлюється наступними факторами: рівнем ліквідності, впровадженням інвестування, конфіденційністю інформації, збереження активів та забезпеченням прибуткової діяльності. Також, варто відзначити і той факт, що на рівень фінансової безпеки банків впливає і рівень їх обов'язкового резервування. Фінансова безпека комерційних банків включає і їх стійкість, що в першу чергу залежить від їх надійності, що проявляється через довіру населення до банківської та грошово-кредитної систем, а також купівельною спроможністю національної валюти.

Здійснивши аналіз та систематизацію визначень поняття «фінансова безпека комерційного банку» доцільно приділити значну увагу і визначенню поняття «фінансова безпека банківської системи». Адже, підвищена увага до питання фінансової безпеки саме банківської системи зумовлена насамперед тим, що банківська система виступає основою, джерелом та опорою фінансової безпеки та інвестиційного зростання національної економіки країни.

В ході оцінювання відповідності вітчизняної банківської системи критеріям та розробленої державою стратегії фінансової безпеки держави, слід проводити загальну оцінку життєздатності даної системи, оцінити роль та функції головного регулятора у банківському секторі, а також визначити ступінь взаємодії банківської системи відносно окремих суб'єктів господарювання, держави та діючими громадськими центрами.

Фінансову безпеку банківської системи та її складових елементів доцільно розглядати в трьох аспектах, сутність яких відображена на рис.

1.1.3.

Фінансова безпека банківської системи

в аспекті фінансових наслідків її діяльності, як для всієї країни, так і для окремих клієнтів і контрагентів;

в аспекті недопущення та відвернення наявних і можливих загроз фінансовому стану всієї банківської системи країни, НБУ та вітчизняних комерційних банків

в аспекті забезпечення сукупності умов захисту постійного розвитку, як всієї банківської системи, так і зокрема комерційних банків

Джерело: сформовано автором на основі [3].

Рис. 1.1.3. Сутність «фінансової безпеки банківської системи»

В результаті цього, можемо зробити висновок, що фінансова безпека банківської системи – це здатність банківської системи, яка полягає в стабільності та надійності забезпечення фінансової стабільності держави, а також в формуванні, зберіганні від надмірного знецінення та раціональному використанні фінансових ресурсів країни задля забезпечення її подальшого соціально-економічного розвитку та обслуговування фінансових зобов'язань [48].

Банківська система будь-якої держави з її певними специфічними характерними для неї особливостями, а тому не може функціонувати ізольовано, оскільки вона є частиною світової банківської системи. Тому, наявність змін, які відбуваються у світовій банківській системі в процесі її

діяльності та розвитку, знаходять свій відбиток і в діяльності вітчизняної банківської системи.

1.2. Структурно-елементний склад системи фінансової безпеки банківської системи

Для системи фінансової безпеки банківського сектору, як і для решти систем, характерною є складність, комплексність, наявність великої кількості елементів та тісних взаємозв'язків між ними. Зазвичай, банківська система характеризується певною сукупністю банків, які обслуговують потреби суб'єктів економіки. Тому, комерційні банки утворюють той блок системи, який дає змогу виконувати властиві їм функції та завдання в економіці.

В науковій літературі виділяють наступні підходи, які стали підґрунтям для формування структурно-елементного складу фінансової безпеки банківської системи (рис. 1.2.1).

Системний підхід. Застосування цього підходу є найбільш доречним при виділенні структурних елементів фінансової безпеки банківської системи, яка потребує підбору найбільш логічних та структурованих інструментів для подальшого її дослідження. Фінансова безпека банківської системи в межах даного підходу характеризується станом, для якого характерним є ефективне використання фінансових ресурсів та забезпечується стає функціонування банківської системи, як в умовах сьогодення, так і в майбутньому, тобто у динамічному русі.

Системному підходу властиві наступні характеристики:

- об'єкт дослідження, в даному випадку банківська система, має бути поділений на окремі частини, що в свою чергу, формуватимуть певну впорядковану систему;

- ідентифікація взаємозв'язків, що існують між певними структурними елементами системи;

- визначення спрямованості всіх елементів на досягнення визначеної мети.

Системний підхід.

Забезпечення фінансової безпеки банківської системи, функціонування як окремого комерційного банку, так і банківської системи загалом, діяльність працівників, а також вплив внутрішніх та зовнішніх загроз розглядаються як динамічна система у комплексі її зв'язків в аспекті забезпечення стійкості та саморозвитку.

Інституційний підхід.

Банківська система розглядається як сукупність банків, небанківських кредитних установ та банківської інфраструктури, що забезпечують її стійкий розвиток.

Ресурсно-функціональний підхід.

Передбачає ефективне використання ресурсів або потенціалу для підтримки безперервної діяльності та здійснення операцій як окремого комерційного банку, так і банківської системи загалом.

Захисний підхід.

Фінансова безпека банківської системи розглядається як стан захищеності фінансових інтересів від загроз, як навних, так і потенційних.

Конкурентний підхід.

Є більш характерним для фінансової безпеки банків та визначається на основі оцінки конкурентних переваг комерційного банку на ринку.

Комплексний підхід.

Формується через використання певної системи постулатів щодо встановлення економічних основ фінансової безпеки, як окремих банків, так і банківської системи загалом.

Джерело: сформовано автором на основі [5, 10]

Рис. 12.1. Підходи до формування структурно-елементного складу фінансової безпеки банківської системи

Зважаючи на це, фінансова безпека банківської системи має такі основні елементи:

- суб'єкти, до яких слід віднести державу, самоврядні організації і банківське співтовариство, банківські установи [53].
- об'єкти, тобто фінансові ресурси, доходи і витрати, грошові потоки, фінансовий потенціал, валютні цінності [1].
- механізм, який полягає в досягненні необхідного рівня його надійності, реалізації стратегічних та тактичних цілей, а також в створенні передумов для подальшого зростання за наявності ймовірності впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [25, 33].

Інституційний підхід. В межах цього підходу поняття банківської системи трактується як сукупність інституцій. Структура цієї сукупності на пряму залежить від кількості рівнів банківської системи та історичного розвитку відповідно до особливостей країни [12].

Ресурсно-функціональний підхід. В аспекті даного підходу, з точки зору ресурсів, фінансова безпека, як окремого комерційного банку, так і в цілому банківської системи розглядається як стан за якого корпоративні ресурси банків використовуються найефективніше. Дана ефективність аналізується на основі значень фінансових показників щодо структури капіталу, використання основних та оборотних коштів банку, прибутковості та рентабельності, якості управління, норм виплат дивідендів за цінними паперами з врахуванням курсової вартості цінних паперів банків, як одного з синтетичних індикаторів поточного фінансового стану банків, а також, в свою чергу, перспектив їх фінтех розвитку.

Основа даного підходу складає принцип підтримки найбільш важливих складових діяльності банків для підтримки системи фінансової безпеки банківського сектору в межах, які відповідають нормативним.

Зважаючи на це, можемо узагальнити, що фінансова безпека банківської системи з позиції використання корпоративних ресурсів розкривається не в повній мірі, оскільки в межах даного підходу увага найбільш акцентується саме на фінансових інтересах, які в процесі своєї діяльності при несвоєчасній, недостатній та/або при повній відсутності реалізації можуть завдавати ризиків та загроз діяльності банківської системи, що слугуватиме перешкодою для забезпечення та підтримки належного рівня її фінансової безпеки.

Розглядаючи банківську систему з позиції функціонального підходу, можна стверджувати, що вона представлена в якості сукупності формальних, закріплених у нормативно-правових актах та неформальних нормах і правилах, які упорядковують взаємодію економічних агентів в процесі створення додаткової купівельної спроможності.

В процесі функціонування, банківська система виконує своє головне призначення в економіці, яке полягає в реалізації функцій, сутність яких полягає в наступному:

- надання позикових коштів економічним агентам та організація системи розрахунків;
- здійснення функції посередника в процесі переміщення грошових коштів від кредиторів до позичальників, від покупців до продавців;
- акумулювання та ефективний перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів.

Стабільність функціонування банківської системи визначається системою принципів, в числі яких обов'язкова наявність центрального наглядового органу, реалізація комерційними банками діяльності виключно в межах залучення ресурсів, відповідальність фінансових інститутів за результати їх функціонування, організація взаємозв'язків банків з клієнтами на основі ринкових механізмів. Даний перелік може доповнюватися в залежності від специфіки фінансової системи конкретної держави.

Таким чином, банківська система виступає центральною ланкою фінансової системи держави, яка бере на себе завдання по кредитно-фінансовому обслуговуванню національного господарства. Точки зору дослідників, в аспекті даного фінансового інституту різняться, а саме: одні вбачають в банківській системі сукупність взаємопов'язаних інститутів, інші – діяльність, яка в якості своєї мети переслідує реалізацію конкретних функцій, решта – фінансові відносини, які сприяють ефективному розподілу грошових коштів.

Отже, основою стабільності будь-якої банківської системи виступають принципи, які лежать в основі її функціонування.

Захисний підхід. За даного підходу фінансова безпека розглядається також в аспекті збереження інформації. Адже, ступінь надійності системи збереження інформації напряму залежить від персоналу банку, який визначається найслабшою ланкою в рівні безпеки. В свою чергу, слід

звернути увагу на те, що наявність інформації та її конфіденційність є однією з невід'ємних умов забезпечення фінансової безпеки. Проте процес згрупування всіх важливих факторів дасть змогу створити передумови для безпечного функціонування не лише для окремого комерційного банку, а й для всієї банківської системи.

В основі даного підходу лежить визначення фінансової безпеки банківського сектору в аспекті забезпечення його стійкості, платоспроможності та розвитку під впливом негативних факторів та загроз, адже основним критерієм забезпечення фінансової безпеки банківської системи є її фінансова стійкість.

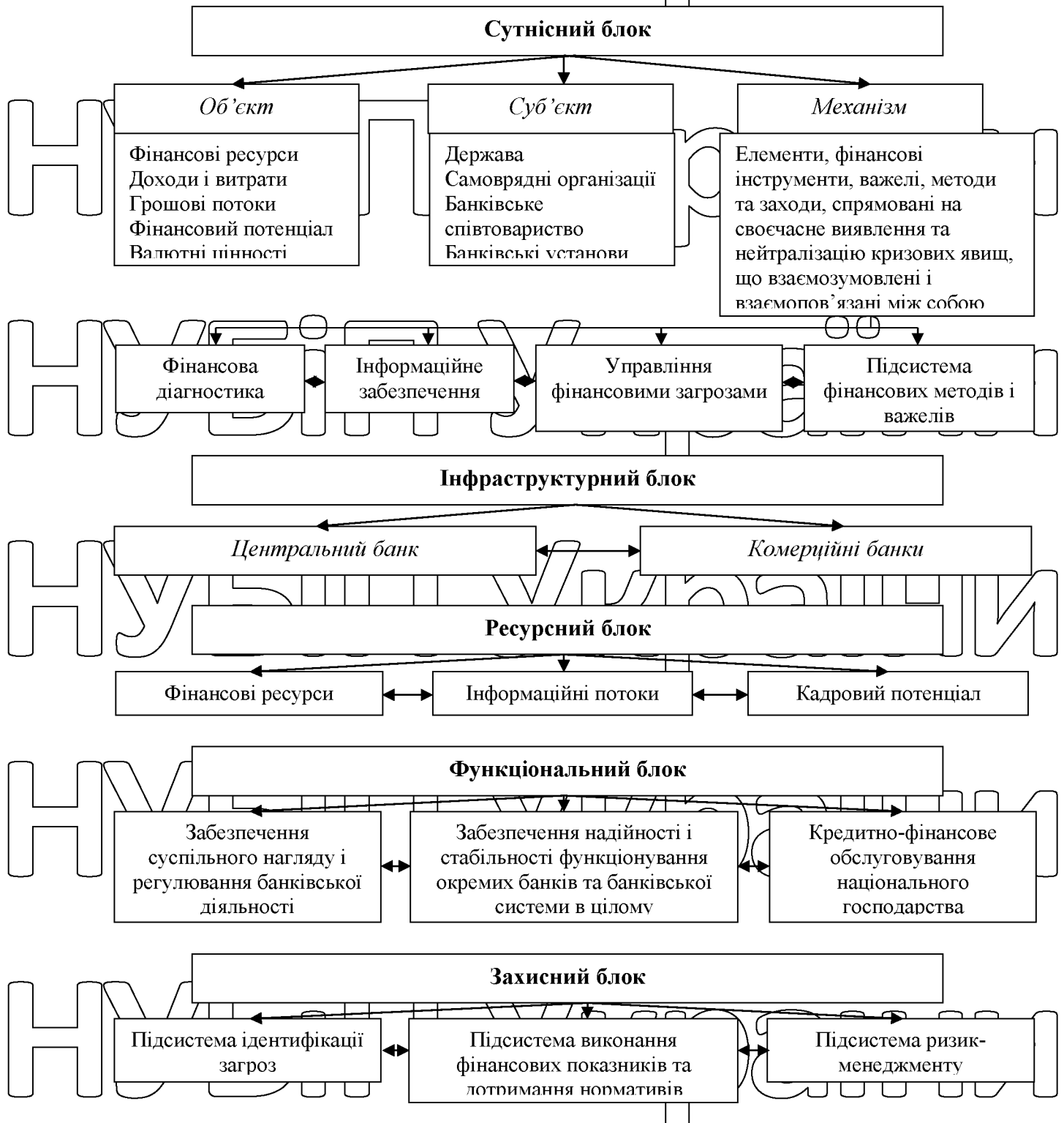
Однією з головних переваг даного підходу є те, що банківська система в процесі її функціонування за стратегічну мету має забезпечення та підтримку її фінансової стійкості, захист фінансових інтересів та здатність генерування фінансових ресурсів під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз.

Серед недоліків даного підходу слід виділити те, що сутність фінансової безпеки банківської системи розкривається частково та переважно ототожнюється з її стійкістю.

Конкурентний підхід. Даним підходом передбачається, що основною метою фінансової безпеки банків є забезпечення належного рівня конкурентоспроможності як окремого комерційного банку, так і банківської системи загалом на ринку банківських послуг. Також тут має місце недопущення можливості здійснення збиткової діяльності або втрати частини прибутків внаслідок впливу негативних факторів.

Слід зазначити те, що даний підхід розповсюджується як на комерційні банки, так і банківську систему в цілому. Тому, фінансова безпека комерційного банку з точки зору його конкурентоспроможності полягає в незалежності, ефективності використання і конкурентоспроможності фінансових ресурсів банку, його прибутковості та рентабельності, що

напряму залежить від розробленої стратегії фінансової безпеки банківської установи за умов нівелювання внутрішніх та зовнішніх загроз.



Джерело: сформовано автором на основі: [1, 5, 10, 12, 25, 53].

Рис. 1.2.2. Структурно-елементний склад фінансової безпеки банківської системи

Перевагою даного підходу є ефективне залучення і використання фінансових ресурсів комерційного банку, що в результаті, безпосередньо, має вплив на його прибутковість.

Проте, до недоліків даного підходу можна віднести те, що фінансова безпека банку розглядається виключно в аспекті його конкурентних переваг, при цьому виключаються системність дослідження на основі визначення основних принципів, цілей, орієнтирів, критеріїв фінансової безпеки та впливу загроз. В результаті, дані виключення не дозволяють здійснити повну всебічну оцінку фінансової безпеки банку.

Аналізуючи різноманіття вищенаведених підходів до сутності фінансової безпеки банківської системи необхідним стало формування комплексного підходу, за якого передбачається розширення та доповнення попередньо запропонованих підходів, які розкривають дане поняття не в повній мірі, а лише в одному з аспектів.

На основі узагальнення та систематизації вище перелічених підходів виокремимо основні структурні елементи фінансової безпеки банківської системи (рис. 1.2.2.).

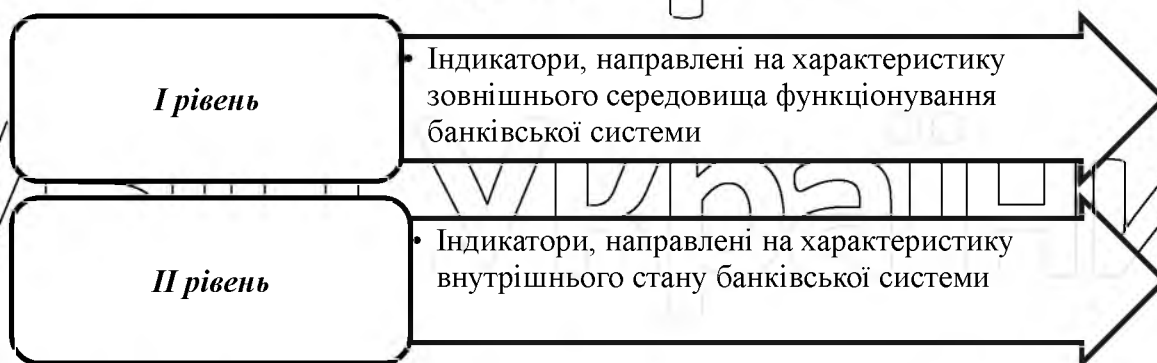
Отже, у структурі фінансової безпеки банківської системи пропонуємо виділити такі блоки: сутнісний, інфраструктурний, ресурсний, функціональний та захисний, які в свою чергу складаються з відповідних підсистем, які є взаємопов'язаними між собою.

1.3. Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банківської системи

Під методичними підходами до оцінювання фінансової безпеки банківської системи прийнято розуміти сукупність методичних прийомів, які застосовуються для здійснення оцінки масштабу впливу потенційних ризиків та загроз, як на окремі комерційні банки, так і на банківську систему держави. Слід зазначити, що переважна частина запропонованих методик ґрунтується на розрахунку та здійсненні подальшого детального аналізу

певних економічних та фінансових показників, а також специфічних індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи.

Невід'ємним в даному аспекті є управління фінансовою стійкістю банківської системи, що безпосередньо входить до складу фінансової безпеки держави, реалізуючи при цьому грошово-кредитну безпеку. Вітчизняними вченими пропонується представити індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи в розрізі двох рівнів.



Джерело: сформовано автором на основі: [30]

Рис. 13.1. Рівневість індикаторів оцінки фінансової стійкості банківської системи

Отже, індикатори фінансової стійкості банківської системи – це показники, які відображають поточний фінансовий стан і стійкість фінансових установ країни та їх контрагентів, а також входять до складу загальної оцінки рівня фінансової безпеки держави [30].

Національним регулятором впроваджено ряд нормативів (табл. 1), які враховують розробки та положення Базельського комітету – міжнародної організації з банківського нагляду. Згідно з ст.58 Закону України «Про Національний банк України» визначено, що «з метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків, інших фінансових установ НБУ у межах своїх повноважень встановлює обов'язкові економічні нормативи». Обов'язковість дотримання цих нормативів забезпечується для здійснення контролю за ризиками, які можуть бути пов'язані з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також відсотковим та валютним ризиком [20].

Як відомо, капітал банку вважається його опорою та свідчить про його надійність. Поняття регулятивного капіталу (Н1) використовується НБУ для регуляторних цілей та є розрахунковою величиною. Він слугує базою для розрахунку переважної кількості економічних нормативів Центрального регулятора.

Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) вважається одним з ключових нормативів капіталізації та показує обсяг власних коштів банку в його активах. Оптимальне значення даного показника має становити не менше 10% з таким розрахунком, що на кожну гривню власних коштів банківська установа може залучити не більше дев'яти гривень за умови подальшого їх розміщення.

Таблиця 1

Економічні нормативи по системі банків України

Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Н1 Регулятивний капітал	$PK = OK + ДК + В$	200 млн. грн.
Н2 Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	$H2 = \frac{PK}{A_p + C_{ep} - HKP} * 100\%$	не менше 10%
Н3 Норматив достатності основного капіталу	$H3 = \frac{OK}{A_p + C_{ep} - HKP} * 100\%$	не менше 7%
Н4 Норматив миттєвої ліквідності		не менше 20%
Н5 Норматив поточної ліквідності	$H5 = \frac{A}{3n} * 100\%$	не менше 40%
Н6 Норматив короткострокової ліквідності	$H6 = \frac{A_1}{3l} * 100\%$	не менше 60%
Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	$H7 = \frac{3k}{PK} * 100\%$	не більше 25%
Н8 Норматив великих кредитних ризиків	$H8 = \frac{3v}{PK} * 100\%$	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
Н9 Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	$H9 = \frac{3in}{OK + ДК + В}$	не більше 25%
Н11 Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	$H11 = \frac{K_{in}}{CT} * 100\%$	не більше 15%
Н12 Норматив загальної суми інвестування	$H12 = \frac{CK_{in}}{CT} * 100\%$	не більше 60%

Джерело: сформовано автором на основі [30, 44, 47]

В зв'язку з внесеними змінами до Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджених постановою

Правління НБУ №102 від 01.08.2018 року, починаючи з 02.09.2019 року економічні нормативи Н4 та Н5 не розраховуються. Тому, згідно з

рекомендаціями Базельського комітету та нормами законодавства Європейського Союзу Україна зобов'язалася запровадити новий підхід до управління ризиком банківської ліквідності. Даним етапом передбачається

підвищення стійкості вітчизняних банківських установ до так званих короткострокових і довгострокових шоків ліквідності. Тому, Національним

банком України було запроваджено два нових нормативи ліквідності – LCR (Liquidity coverage ratio) та NSFR (Net Stable Funding Ratio).

Нормативом LCR передбачається встановлення мінімально необхідного рівня ліквідності для забезпечення покриття підвищеного

відтоку коштів з банку протягом 30 днів, враховуючи при цьому стрес-сценарій. Даний коефіцієнт відображає рівень стійкості банку до

короткострокових шоків ліквідності. Варто також зауважити, що значний відтік коштів зазвичай спостерігається в діяльності банківської системи при

настанні кризових умов. Відповідно до норм Європейського Союзу значення даного коефіцієнту для банківських установ повинно бути рівним 100%, що

свідчить про те, що комерційні банки мають достатній запас ліквідності для повного виконання ними зобов'язань впродовж 30 днів в умовах кризи.

Зважаючи на високий рівень доларизації банківської системи України, банківські установи повинні дотримуватися нормативного значення даного

показника відносно національної та іноземної валют [17, 39].

Норматив NSFR, тобто коефіцієнт чистого стабільного фінансування запроваджений для визначення мінімального рівня ліквідності банківських

установ в довгостроковому періоду (1 рік). Головною метою запровадження даного коефіцієнта є:

зниження одного з системних ризиків фінансової стабільності, який пов'язаний з короткостроковим фондуванням банків;

НУБІП України

- збалансування активів та пасивів банків відповідно до строків погашення;

- створення стимулів для комерційних щодо залучення депозитів на довгострокові періоди;

НУБІП України

- зменшення залежності від короткострокового фінансування. Досягнення цієї мети дозволить запобігти надмірній залежності від короткострокових та відносно волатильних джерел запозичень, спрямованих на фіндування неліквідних активів.

НУБІП України

Комерційні банки зобов'язані дотримуватися значення даного нормативу за всім валютами та здійснювати постійний розрахунок та контроль в розрізі національної та іноземних валют [40]

НУБІП України

Норматив короткострокової ліквідності банків (Н6) допустима межа якого має становити не менше 60% вказує на те, що якщо комерційний банк матиме 1 млрд. грн. вкладених коштів (депозитів), терміном вкладення до 1 року, то в активах банку на його коррахунок повинно бути 600 млн. грн. та/або обов'язкова наявність ліквідних цінних паперів, зокрема це можуть бути ОВДП.

НУБІП України

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) запроваджений з метою обмеження розміру кредиту наданого в одні руки – 25% від регулятивного капіталу банку.

НУБІП України

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) визначається як загальний обсяг кредитів, сума яких перевищує 10% регулятивного капіталу банку до всього обсягу його регулятивного капіталу.

НУБІП України

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) характеризує наскільки банк є залученим в кредитування інсайдерів. Оптимальне значення даного показника повинно становити не більше 25%, під цим передбачається, що портфель кредитів, наданий пов'язаним особам має бути на рівні не більшому за чверть регулятивного капіталу банку.

НУБІП України

Таблиця 2

Індикатори оцінки фінансової безпеки банківської безпеки та методика їх розрахунку

Індикатор	Методика розрахунку	Нормативні значення									
		X ^L _{крит}	X ^L _{небезп}	X ^L _{нездв}	X ^L _{здв}	X ^L _{опт}	X ^R _{опт}	X ^R _{здв}	X ^R _{нездв}	X ^R _{небезп}	X ^R _{крит}
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	(прострочена заборгованість за кредитами, млн. грн. / кредити, надані, млн. грн.) * 100						2	3	4	5	7
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	(кредити, надані резидентам, млн. грн. / депозити, залучені депозитними корпораціями від резидентів, млн. грн.) * 100	50	70	80	85	90	110	130	140	160	180
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	-	10	12	15	18	20	25	30	35	40	60
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	(кредити, надані резидентам терміном від 1 до 5 років, млн. грн. + кредити, надані резидентам терміном більше 5 років, млн. грн.) / (депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 5 років, млн. грн. + депозити, залучені від резидентів терміном більше 5 років, млн. грн.)						1	1,2	1,8	2,2	3
Рентабельність активів, %		-1	0	0	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %		0,5	0,65	0,8	0,85	1	1,0	1,5	1,8	2	3
Частка активів 5-ти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %							30	35	40	50	60

Джерело: сформовано автором на основі [35].

Міністерством економічного розвитку та торгівлі була розроблена та запропонована методика розрахунку рівня економічної безпеки, однією з невід'ємних складових якої є банківська безпека. Використання даної

методики є доцільним при прийнятті управлінських рішень в аспекті здійснення детального аналізу, відвернення та нейтралізації наявних і потенційних ризиків та загроз (табл. 2) [34].

Затвердженими у 2013 році Міністерством економічного розвитку та торгівлі методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України передбачено розрахунок семи таких індикаторів для характеристики банківської безпеки. Проте, на мою думку, доречним є її доповнення такими показниками:

- «відношення сукупних активів банківської системи до ВВП»,

оскільки даний показник носить узагальнюючий характер в контексті забезпечення фінансової безпеки банківської системи, а також визначає її значущість для економіки країни загалом.

- «рентабельність активів державних банків», адже включення

даного індикатора до переліку дасть змогу повноцінно окреслити ті загрози та ризики, які викликають зниження прибутковості, акцентуючи увагу саме на системно важливих банківських установах [41].

Отже, в процесі розробки та впровадження методичних підходів до здійснення оцінки фінансової безпеки банківської системи необхідно

застосовувати комплексний підхід, що дасть змогу всебічно оцінити стан фінансової безпеки банківського сектору, включаючи і його стабільність, в умовах підвищеної ризиковості та під впливом існуючих та ймовірних загроз.

РОЗДІЛІ. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз загальних тенденцій діяльності банківської системи

держави

Банківська система вважається однією з невід'ємних складових фінансового сектору держави, тому одним з головних завдань є здійснення систематичної оцінки стану її функціонування та, відповідно, забезпечення належного рівня її фінансової безпеки.

Протягом 2014-2016 років баланс НБУ поступово втрачався, причиною чого було порушення платіжного балансу, фіскальна та банківська криза. Під впливом цих подій для банківської системи України характерним був стан системної кризи банків, в результаті чого в державі спостерігалось стрімке

падіння ВВП, зростання рівня інфляції, зниження курсу гривні відносно іноземних валют, погіршення ділової активності банків, дефіцит довгострокових банківських ресурсів. Зважаючи на це, значно підірвалася

довіра населення до банківської системи, що в свою чергу мало суттєвий вплив на зниження рівня залучення депозитів населення. В кінцевому результаті це відобразилося і на втраті платоспроможності позичальників, суттєвому погіршенні кредитного портфеля банківських установ, зменшенні їх ліквідності та зростанні їх збитковості, що стало причиною втрати фінансової стійкості всього банківського сектору та однією з передумов

підвищення рівня ризиковості банківської діяльності.

Задля стабілізації діяльності банківської системи у світовій практиці застосовується метод збереження життєдіяльності банківського сектору, який ґрунтується на виведенні з ринку недокапіталізованих та збиткових банків, які не дотримуються, встановлених НБУ нормативів.

Згідно з наведеною на рис. 2.1.2. динамікою, бачимо, що у 2014 році в Україні функціонувало 145 банківських установ. В межах досліджуваного періоду кількість банків поступово скорочувалася і станом на 2020 рік в

країні налічується 73 діючі банківські установи, що на 72 установи, тобто на 50,3% менше, ніж за аналогічний період 2014 року.



Джерело: сформовано автором на основі [36, 38].

Рис. 2.1.2. Динаміка кількості діючих в Україні банків у 2014-2020 рр.

У 2014 році, за прийнятим Національним банком України рішенням, 33 комерційні банки було визнано неплатоспроможними, у 2015 році – 33 банківські установи, по 2 з яких було підписано про відкликання та анулювання банківських ліцензій та генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій окремих банків і закриття банками відокремлених підрозділів, що розташовані на території АР Крим і міста Севастополя, у 2016 році – 21 комерційний банк, у 2017 році – ще 9 банківських установ, у 2018 році – 1 комерційний банк та у 2020 році ще 2 комерційні банки було визнано неплатоспроможними.

Загалом за період з 2014 по 2020 рік 96 комерційних банків було визнано неплатоспроможними та тими, які підпадають під процес реорганізації чи ліквідації.

Тобто, можемо зробити висновок, що особливо протягом 2014-2017 рр. банківська система України зазнала суттєвих змін, ліквідація банківських установ набула вражаючих масштабів, проте уникнути цього було практично неможливо, оскільки банки вели ризикову діяльність та значення їх фінансових показників погіршувалися. Наприкінці 2016 року банківська система стикнулася з тим, що було націоналізовано ПАТ «Приватбанк», який

вважається найбільшим комерційним банком в Україні, що свідчило про 100% його перехід у державну власність під керівництвом Міністерства фінансів України [37].

Таблиця 3

Структура банківського сектору України, 2014-2020 рр., установ

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Платоспроможні	147	117	96	82	77	75	73
- зміна	-33	-30	-21	-14	-5	-2	-2
Державні	7	7	6	5	5	5	5
- зміна	0	0	-1	-1	0	0	0
Іноземні	25	25	25	23	21	20	20
- зміна	0	0	0	-2	-2	-1	0
Приватні	115	85	65	54	51	50	48
- зміна	-33	-30	-20	-11	3	-1	-2
Неплатоспроможні	16	3	4	2	1	0	2
- зміна	16	-13	1	-2	-1	-1	2
У стадії ліквідації	21	64	84	95	97	94	96
- зміна	19	43	20	11	2	-3	-1

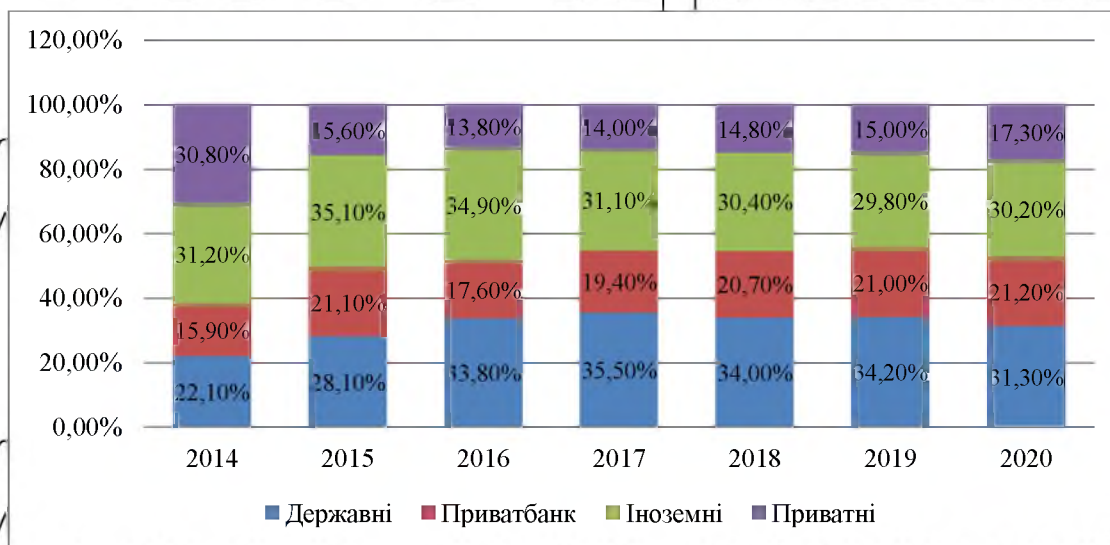
Джерело: сформовано автором на основі [24, 36, 38].

Здійснюючи аналіз структури банківського сектору України, слід зазначити, що надійність банківських установ напряму залежить від їх платоспроможності. Проте, згідно з даними табл. 3, бачимо, що кількість платоспроможних банків поступово скорочується, що є негативним.

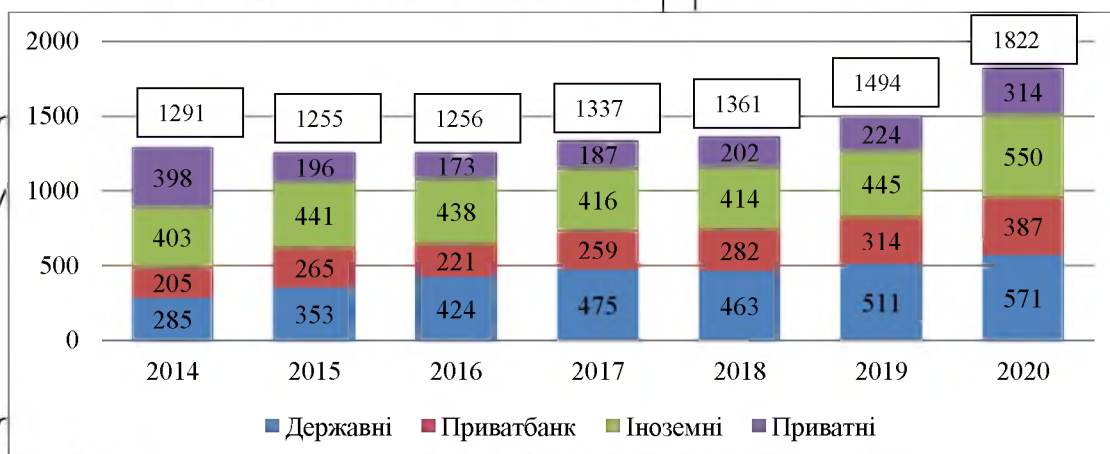
В процесі здійснення оцінки сучасних тенденцій розвитку банківського проаналізуємо основні показники діяльності банківських установ. На рис. 2.1.3. зображено динамічну структуру чистих активів банківського сектору України.

В зв'язку з переходом ПАТ «Приватбанк» у державну власність структура чистих активів банківського сектору зазнала суттєвих змін. Щодо частки державних банків, то протягом 2014-2015 років їх частка у чистих активах банків перебувала на рівні 22,10% (285 млрд. грн.) – 28,10% (353 млрд. грн.), відповідно. Проте, на кінець 2016 року їх частка становила вже 51,4%, тобто у грошовому еквіваленті – 645 млрд. грн., та постійно збільшувалася протягом досліджуваного періоду і станом на 2020 рік частка державного сектору у чистих активах банківської системи становить 52,5%

(958 млрд. грн.), з яких 21,2% (387 млрд. грн.) припадає на чисті активи ПАТ «Приватбанк»



а) розподіл чистих активів за групами банків, %



б) обсяги чистих активів за групами банків, млрд. грн.

Джерело: сформовано автором на основі [36, 38].

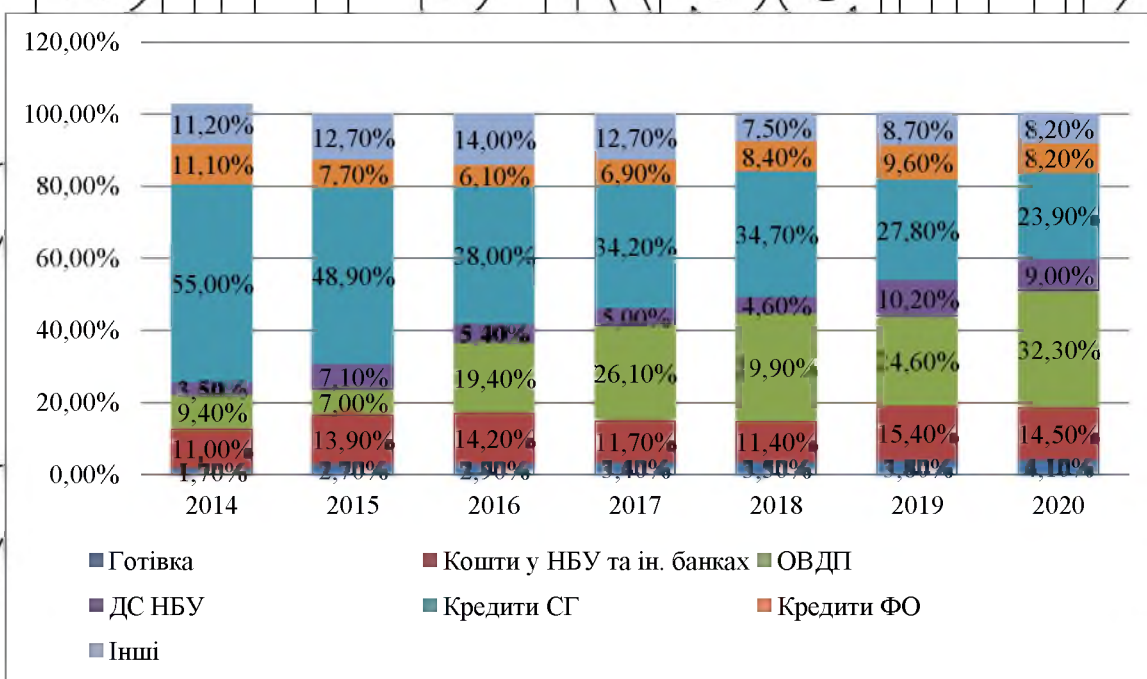
Рис. 2.1.3. Динаміка розподілу чистих активів банківської системи України у 2014-2020 рр.

В свою чергу, частка приватних банків в структурі чистих активів банківського сектору значно скоротилася порівняно з 2014 роком і станом на 2020 рік становить 17,3%, тобто 314 млрд. грн. в грошовому еквіваленті, що на 13,5 відсоткових пункти або 84 млрд. грн. менше, ніж за аналогічний період 2014 року.

Відносно іноземних банків спостерігається певна стабільність їх діяльності на ринку банківських послуг України. Як бачимо, з наведеної

структури чистих активів банківської системи іноземні банки займають одну з лідируючих позицій. У 2014 році на іноземні банки в структурі чистих активів банківського сектору припадало 31,2%, тобто 403 млрд. грн., у 2017 році – 31,1%, тобто 416 млрд. грн. та у 2020 році їх питома вага в загальній структурі чистих активів становить 30,2%, тобто 550 млрд. грн.

Отже, загальний обсяг чистих активів банківської системи України збільшився в межах досліджуваного періоду, незважаючи на ті виклики та ризики з якими зіштовхнулася вітчизняна банківська система і станом на 2020 рік чисті активи банківського сектору становлять 1 822 млрд. грн., що на 531 млрд. грн. та на 485 млрд. грн. більше порівняно з 2014 та 2017 роком, відповідно.



Джерело: сформовано автором на основі [36, 38].

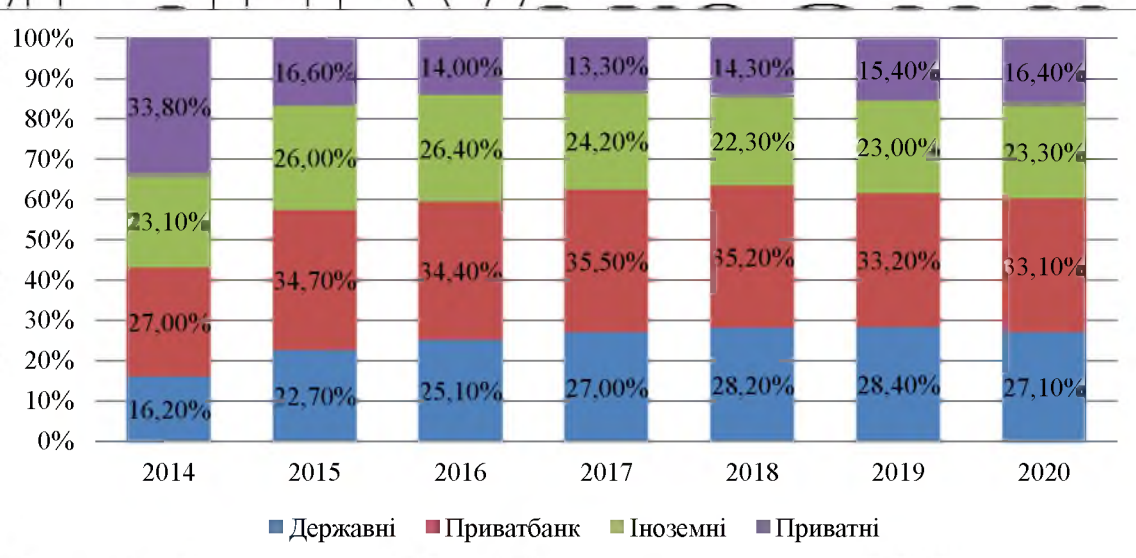
Рис. 2.1.4. Динаміка структури чистих активів банківського сектору за складовими у 2014–2020 рр., %

Варто також зазначити, що в загальній структурі чистих активів банківської системи найбільшу питому вагу займають кредити, надані суб'єктам господарювання, навіть незважаючи на те, що їх частка поступово зменшувалася з 55,0% у 2014 році до 27,8% у 2019 році, тобто на 27,2 відсоткових пункти і станом на 2020 рік їх частка становить 23,9%. Частка

кредитів, наданих фізичним особам в загальній структурі чистих активів банків також зменшувалася з 11,1% до 8,2% у 2014 та 2020 роках, відповідно, тобто на 2,9 відсоткових пункти.

В зв'язку з послабленням банківського кредитування портфель державних цінних паперів нарощується, свідченням чого є те, що частка ОВДП у загальній масі чистих активів банків збільшується з 9,4% у 2014 році до 32,3% у 2020 році, тобто на 22,9 відсоткових пункти. Щодо депозитних сертифікатів НБУ, то в межах досліджуваного періоду їх частка також зростає з 3,5% наприкінці 2014 року до 9,0% наприкінці 2020 року, тобто на 5,5 відсоткових пункти (рис. 2.1.4.).

Розглянемо також динаміку розподілу депозитів фізичних осіб (рис. 2.1.5.), адже у 2016 році Національним банком України було скасоване обмеження на зняття депозитів населення, що в певній мірі призвело до відновлення довіри фізичних осіб до комерційних банків.



Джерело: сформовано автором на основі [36, 38].

Рис. 2.1.5. Динаміка розподілу депозитів фізичних осіб за групами банків у 2014-2020 рр., %

Протягом 2014-2020 років помітною є тенденція до збільшення обсягів залучення депозитів фізичних осіб, адже ще у 2014 році державними банками залучалося близько 16,2% депозитів від загальної їх маси, у 2017 році (після націоналізації ПАТ «Приватбанк») – 62,5% та у 2020 році – 60,2%. Обсяги

залучення депозитів фізичних осіб приватними банками навпаки зменшуються, підтвердженням цього є те, що у 2014 році їх частка перебувала на рівні 33,8%, а вже у 2020 році їх маса становить 16,4%. Щодо групи іноземних банків, то обсяг залучених ними депозитів перебуває на відносно стабільному рівні, що свідчить про більшу довіру населення до цієї категорії банківських установ.



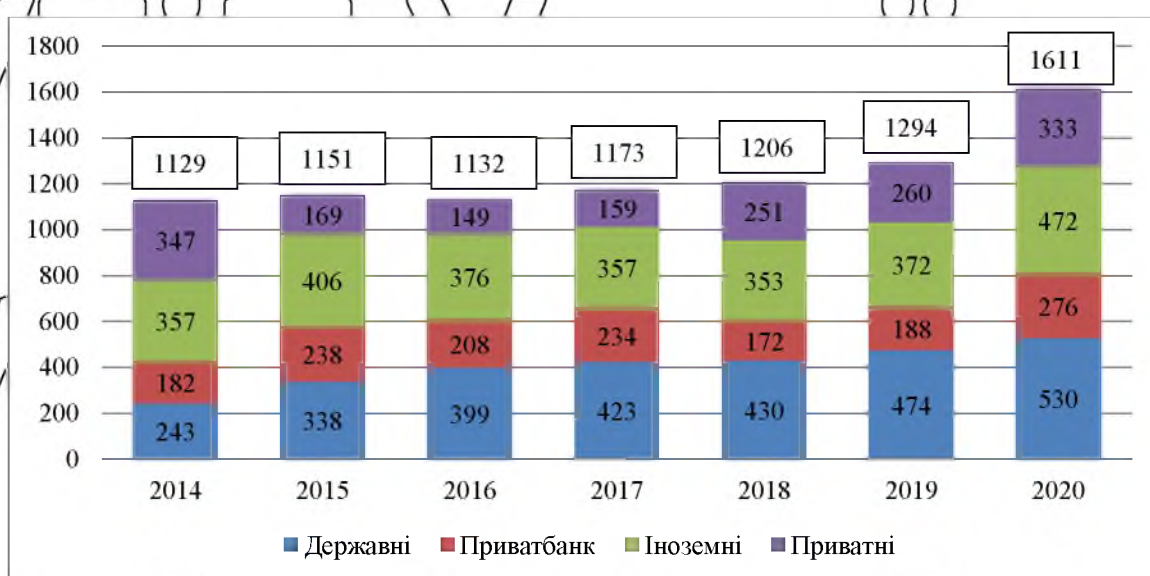
Джерело: сформовано автором на основі [36, 38].

Рис. 2.1.6. Динаміка змін обсягів валових кредитів банків України у 2014-2020 рр., млрд. грн.

Впродовж 2014-2020 років тенденція зміни обсягів валових кредитів є доволі неоднорідною. Згідно з даними представленими на рис. бачимо, що зростання обсягу валових кредитів відбувалося з 2014 до 2018 року, а саме з 1028 млрд. грн. до 1116 млрд. грн., тобто на 88 млрд. грн. (на 8,6 відсоткових пункти), відповідно. Дане зростання спостерігається як у національній, так і іноземній валютах. Обсяг валових кредитів суб'єктів господарювання у 2018 році зріс до 919 млрд. грн. та досяг найбільшого значення в рамках досліджуваного періоду. Проте, починаючи з 2018 року обсяг валових кредитів скорочується з 1116 млрд. грн. у 2018 році до 953 млрд. грн. у 2020 році. Також помітним є зменшення обсягів валових кредитів суб'єктів

господарювання як у національній, так і іноземній валюті – на 166 млрд. грн. та на 128 млрд. грн. і станом на 2020 рік їх значення перебувають на рівні 753 млрд. грн. та 200 млрд. грн., відповідно. Щодо обсягів валових кредитів фізичних осіб, то в межах досліджуваного періоду обсяг кредитування був найменшим у 2016 році – 157 млрд. грн., що пояснюється політико-економічною кризою в державі, яка призвела до погіршення фінансового стану вітчизняних банків (рис. 2.1.6).

Здійснено аналіз зобов'язань банківської системи України у 2014-2020 роках (рис. 2.1.7).



Джерело: сформоване автором на основі [36, 38].

Рис. 2.1.7. Динаміка структури зобов'язань за групами банків у 2014-2020 рр., млрд. грн.

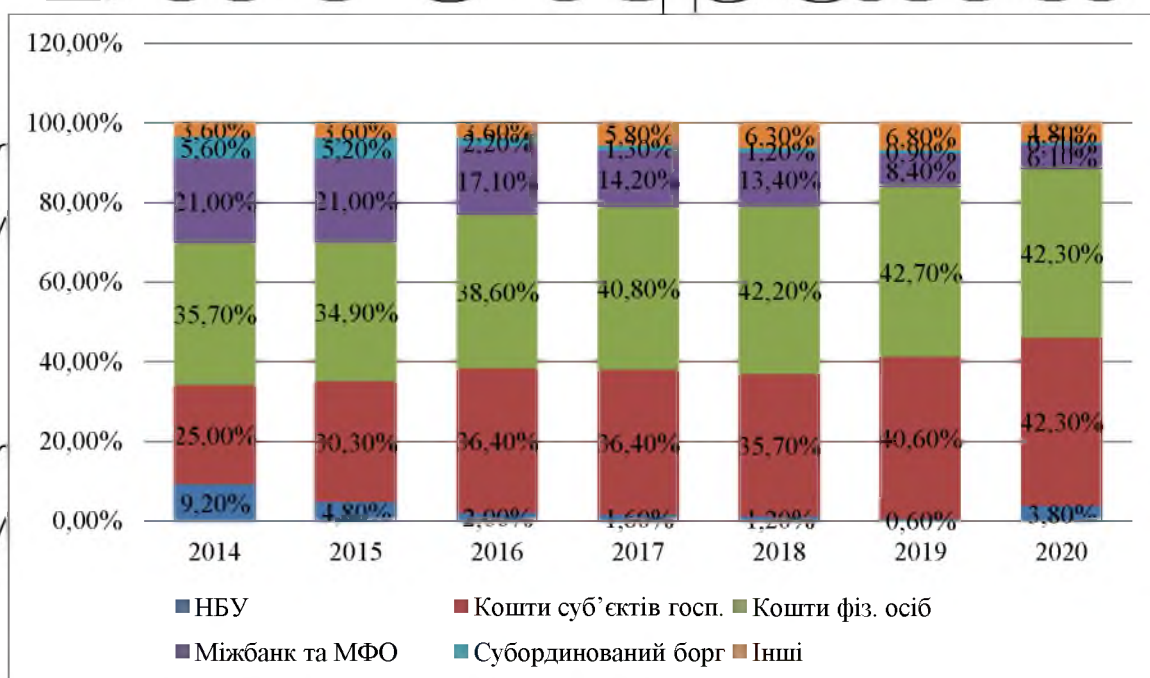
В період з 2014 до 2020 років загальний обсяг зобов'язань комерційний банків України зростає з 1129 млрд. грн. до 1611 млрд. грн., тобто на 482 млрд. грн.

Структурі зобов'язань, як і структурі чистих активів притаманні певні зрушення в результаті суттєвого зростання частки державних комерційних банків. Згідно з представленими на рис. даними бачимо, що частка державних банків у загальній структурі зобов'язань зростає з 243 млрд. грн. у 2014 році до 530 млрд. грн. у 2020 році, тобто на 287 млрд. грн (без врахування націоналізації ПАТ «Приватбанк») та з 243 млрд. грн. наприкінці

2014 року до 806 млрд. грн. наприкінці 2020 року, тобто на 563 млрд. грн. (з врахуванням націоналізації ПАТ «Приватбанк».

Наступною за обсягом зобов'язань у банківській системі України є група іноземних банків, якій притаманні наступні зрушення: по-перше – зростання зобов'язань іноземних банків відбувалося в межах 2014-2015 років з 357 млрд. грн. до 406 млрд. грн., тобто на 49 млрд. грн.; по-друге – починаючи з 2015 року помітною є тенденція до зменшення зобов'язань групи іноземних банків з 406 млрд. грн. у 2015 році до 353 млрд. грн. у 2018 році, тобто на 53 млрд. грн.; по-третє – починаючи з 2018 року їх частка знову збільшується і станом на 2020 рік становить 472 млрд. грн.

Найменшою за обсягом зобов'язань є група приватних банків, починаючи з 2014 року їх частка поступово скорочувалася з 347 млрд. грн. у 2014 році до 159 млрд. грн. у 2017 році, тобто на 188 млрд. грн. Згодом, з 2017 року спостерігається тенденція до зростання обсягів зобов'язань приватних банків з 159 млрд. грн. у 2017 році до 333 млрд. грн. у 2020 році, тобто на 174 млрд. грн.



Джерело: сформовано автором на основі [36, 38].

Рис. 2.1.8. Динаміка структури зобов'язань банків за складовими у 2014-2020 рр., %

Розглянемо структуру зобов'язань комерційних банків України за складовими у 2014-2020 роках (рис. 2.1.8.).

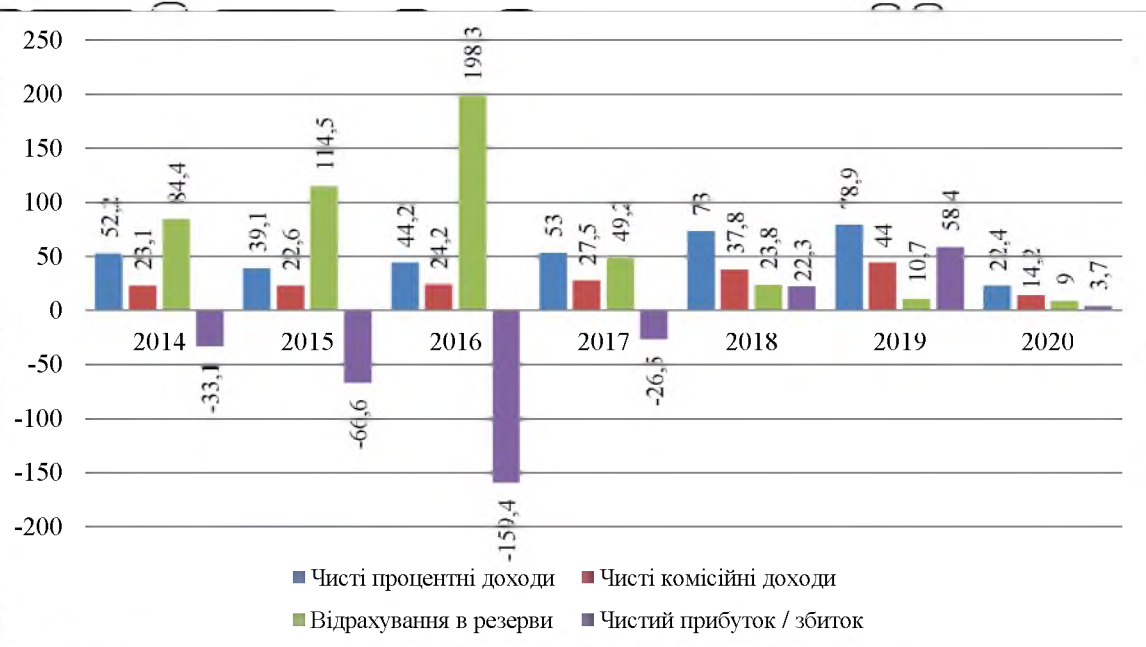
В загальній структурі зобов'язань переважаючими є кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Згідно з відображеними на рис. даними бачимо, що частка коштів юридичних осіб збільшується з року в рік в межах досліджуваного періоду з 25,0% на кінець 2014 року до 42,3% на кінець 2020 року, тобто на 17,3 відсоткових пункти. Щодо коштів фізичних осіб, то їх обсяг також збільшується з 35,7% станом на 2014 рік до 42,3% станом на 2020 рік, тобто на 6,6%. Загалом, обсяг коштів юридичних та фізичних осіб в загальній структурі зобов'язань збільшується протягом 2014-2020 років з 60,7% до 84,6%, тобто на 23,9 відсоткових пункти.

В свою чергу спостерігалось значне скорочення міжбанківських кредитів з 21,0% наприкінці 2014 року до 6,1% за аналогічний період 2020 року, тобто на 14,9 відсоткових пункти та субординованого боргу з 5,6% до 0,7% у 2014 та 2020 роках, відповідно, тобто на 4,9 відсоткових пункти. Щодо коштів Національного банку України в загальній структурі зобов'язань, то їх обсяг є незначним та має тенденцію до спадання, свідченням цього є те, що у 2014 році їх обсяг становив 9,2% від загальної маси зобов'язань, то станом на 2020 рік – 3,8%, тобто їх скорочення відбулось на 5,4 відсоткових пункти.

В ході здійснення аналізу загальних тенденцій діяльності вітчизняної банківської системи слід звернути увагу і на її основні фінансові результати.

Згідно з наведеними на рис. 2.1.9. даними, бачимо, що обсяг чистих процентних доходів має неоднорідну тенденцію, оскільки помітним є їх суттєве зростання у 2014-2019 роках з 52,2 млрд. грн. до 78,9 млрд. грн., відповідно, тобто на 26,7 млрд. грн. Проте станом на 2020 рік обсяг чистих процентних доходів суттєво зменшився і становить 22,4 млрд. грн. Щодо комісійних доходів банків України, то тут ситуація є аналогічною, наприкінці 2014 року їх обсяг перебував на рівні 23,1 млрд. грн., а вже у 2019 році – 44 млрд. грн., тобто збільшення відбулось на 20,9 млрд. грн. Дане зростання

пояснюється тим, що попит на банківські послуги підвищився та, відповідно, банківські установи збільшили вартість тарифів на обслуговування. В 2020 році значення даного показника зазнає суттєвого зменшення і становить 22,4 млрд. грн.



Джерело: сформовано автором на основі [46, 36, 38].

Рис. 2 1.9. Динаміка основних фінансових результатів в діяльності банківської системи України у 2014-2020 рр., млрд. грн.

У межах 2014-2017 років спостерігаються значні обсяги відрахувань в резерви, що є негативним явищем для банківської системи, оскільки це свідчить про необхідність покриття банками кредитних ризиків, однією з причин чого може бути погіршення стану обслуговування боргу позичальниками. При збільшенні обсягів таких резервів одночасно з недостатнім збільшенням обсягів доходів банків одним з наслідків може бути отримання банками від'ємного фінансового результату в зв'язку з перевищенням витрат над доходами [56]. Найбільший обсяг таких відрахувань спостерігався у 2017 році і перебував на рівні 198,3 млрд. грн., в цей час банківський сектор України зазнав і суттєвих збитків на суму 159,4 млрд. грн. З 2018 року банківська система поступово зменшує обсяги резервних відрахувань з 23,8 млрд. грн. у 2018 році до 9 млрд. грн. у 2020 році, тобто на 14,8 млрд. грн., відповідно, наростаючи і своєї прибутковості.

Проте, у 2020 році чистий прибуток банківської системи скоротився до 3,7 млрд. грн. Загалом, можна сказати, що погіршення значень основних фінансових результатів діяльності банківського сектору у 2020 році насамперед пов'язане з поширенням на території нашої держави пандемії, спричиненої вірусом COVID-19 та введених карантинних обмежень.

Отже, здійснивши аналіз функціонування банківської системи України, можемо зробити висновок, що в процесі своєї діяльності вітчизняний банківський сектор стикається з достатньою кількістю викликів, що в результаті стримують його подальший розвиток, які полягають в наступному:

- зростання недовіри населення до комерційних банківських установ, що в результаті призводить до скорочення депозитних вкладів та, відповідно, ускладнює процес видачі банками кредитів позичальникам та здійснення розрахунків за своїми наявними зобов'язаннями;
- політико-економічна дестабілізація.

Проте, варто звернути увагу на те, що в даний час банківська система України перебуває в так званому перехідному положенні та під впливом постійних реформ, зокрема протягом досліджуваного періоду відбулося значне скорочення кількості саме ненадійних та неплатоспроможних банків, які не дотримувалися, впроваджених НБУ економічних нормативів; нарощення прибутковості вітчизняного банківського сектору, а також розвиток фінтеху, що включає в себе і автоматизацію систем онлайн-банкінгу.

2.2. Оцінка основних індикаторів системи фінансової безпеки банків

Банківська система України, в аспекті забезпечення її фінансової безпеки повинна характеризуватися як такою, що здатна протистояти ризикам та загрозам, тобто стійкою та стабільною, а також здійснювати ефективну фінансово-економічну діяльність. Тому, в процесі здійснення

оцінки основних індикаторів фінансової безпеки банківської системи варто звернути увагу на так звані індикатори фінансової стійкості банківського сектору. За допомогою цих індикаторів можна охарактеризувати не лише стан банківської системи, а й провести оцінку поточного фінансового стану

та стійкості банківських установ. Дана оцінка здійснюється на основі розрахованих показників економічних нормативів діяльності банків, впроваджених регулятором (табл. 4).

Обсяг регулятивного капіталу (Н1) банківського сектору України в межах 2014-2018 років демонстрував спадну тенденцію з 188 948,9 млн. грн. до 126 116,7 млн. грн., відповідно, тобто зменшення його обсягу відбулось на 62 832,2 млн. грн. Проте, починаючи з початку 2019 року його обсяг збільшується і станом на 2020 рік становить 182 283,6 млн. грн.

Щодо нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу банків (Н2), то його значення задовольняло оптимальне впродовж всього досліджуваного періоду. Значення даного індикатора має зростаючу тенденцію з 15,6% у 2014 році до 21,98% у 2020 році, тобто збільшення відбулось на 6,38 відсоткових пункти.

Норматив достатності основного капіталу (Н3), впроваджений головним регулятором відповідно до постанови Правління Національного банку України №2 від 17.01.2019 року. Наприкінці 2019 та 2020 років значення даного показника перевищувало його мінімально допустиме та становить 13,5% та 15,67%, відповідно.

Нормативи Н4 та Н5 згідно чинного законодавства не розраховуються, оскільки з 01.04.2020 року на їх місце було запроваджено коефіцієнт покриття ліквідності (LCR).

Проте впродовж 2014-2018 років значення даних нормативів не порушувало його граничні межі.

Норматив Н6, який є також одним з показників ліквідності та в межах досліджуваного періоду не порушується і станом на 2020 рік перебуває на рівні 86,82%.

Таблиця 4

Динаміка економічних нормативів по банківській системі України у 2014-2020 роках

Норматив		Допустиме значення	Роки						
			2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Н1	Регулятивний капітал, млн. грн..		188 948,9	129 816,9	109 653,6	115 817,6	126 116,7	150 313,8	182 283,6
Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	не менше 10%	15,60	12,31	12,69	16,10	16,18	19,66	21,98
Н3	Норматив достатності основного капіталу	не менше 7%					-	13,5	15,67
Н4	Норматив миттєвої ліквідності	не менше 20%	57,13	78,73	60,79	55,55	68,66	3 02.09.19 не розраховуються	
Н5	Норматив поточної ліквідності	не менше 40%	79,91	79,98	102,14	108,08	99,12		
Н6	Норматив короткострокової ліквідності	не менше 60%	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35	86,82
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25%	22,01	22,78	21,48	20,29	19,53	17,61	19,14
Н8	Норматив великих кредитних ризиків	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	250,04	364,14	308,27	208,31	176,23	105,00	87,39
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	не більше 25%	введено 08.06.15	31,19	36,72	17,89	10,41	7,02	4,10
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо кожною установою	не більше 15%	0,01	0,002	0,001	0,0001	0,0009	0,0002	0,0002
Н12	Норматив загальної суми інвестування	не більше 60%	2,97	1,10	0,60	0,22	0,15	0,13	0,10

Джерело: розраховано автором.

Наступна група нормативів спрямована на оцінку та контроль кредитних ризиків банківської системи та дають змогу в певній мірі проаналізувати діяльність банківського сектору з точки зору його фінансової безпеки. Згідно з наведеними в таблиці даними бачимо, що протягом 2014-2020 років значення нормативу Н7 не перевищувало його максимально допустимі межі, хоча й є наближеним. Проте, позитивним є те, що з року в рік спостерігається спадна тенденція в фактичних значеннях даного нормативу з 22,01% на кінець 2014 року до 19,14% за аналогічний період 2020 року, тобто зменшення відбулось на 2,87 відсоткових пункти, що вказує на ефективність проведеної у 2014 році реформи, яка сприяла зменшенню обсягів проблемних кредитів та зміцненню банківської системи держави.

Щодо нормативу великих кредитних ризиків (Н8), то значення даного індикатора задовольняє його максимально допустиме значення впродовж досліджуваного періоду. Впродовж 2014-2020 років банківським установам України вдається досягти неабиякого успіху в формуванні їх кредитних портфельів, евідченням чого є те, що у 2014 році значення даного показника перебувало на рівні 250,04%, а станом на 2020 рік – 87,39%, тобто на 162,65% менше.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами порушувався у 2015 та 2016 роках та перебував на рівні 31,19% та 36,72%, відповідно. Проте, починаючи з 2017 року, під впливом запроваджених реформ банківського сектору, значення даного показника значно зменшилося з 17,89% у 2017 році до 4,10% станом на 2020 рік, тобто на 13,79%.

Невід'ємним також є аналіз нормативів інвестування, зокрема в цінні папери за кожною установою окремо (Н11) та загальної суми інвестування (Н12). Впродовж 2014-2020 років значення нормативу Н11 є наближеним до нуля. Значення даного показника перебуває на такому низькому рівні через те, що в Україні не спостерігається суттєвого зростання обсягів цінних паперів, що в свою чергу вказує про низький рівень розвитку фондового

ринку і в результаті для вітчизняного ринку фінансових послуг характерним є низький рівень капіталізації, нестабільність умов ведення бізнесу, незахищеність інституту права власності та низький рівень корпоративного управління [61]. Н12 – має систематичну тенденцію до його зниження з року

в рік з 2,97% (2014 рік) до 0,10% (2020 рік). Зважаючи на це, можемо зробити висновок, що інвестиційна діяльність вітчизняних банків перебуває на дуже низькому рівні, що в свою чергу також стримує розвиток фондового ринку.

Отже, проаналізувавши фінансову безпеку банківської системи на основі нормативів її фінансової стійкості можемо зробити висновок, що вона відповідає задовільному, або такому, що є наближеним до нормального рівню.

Не менш важливим для більш детального дослідження даного питання є розрахунок, наведених в Методичних рекомендаціях Мінекономрозвитку України, індикаторів щодо розрахунку рівня економічної безпеки здійснимо оцінку фінансової безпеки банківської системи України у 2014-2020 рр. (табл. 5).

За даними проведених розрахунків бачимо, що динаміка такого індикатора, як «частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України» з 2014 року має тенденцію до зростання і станом на 2020 рік становить 41,0%, що на 27,5% більше, ніж за аналогічний період 2014 року. Даний індикатор є дестимулятором і вказує на якість кредитного портфеля банківської системи, проте слід зазначити, що згідно з Методичними рекомендаціями 7% уже вважається критичною межею. Тому, можемо зробити висновок про наявність суттєвого погіршення якості кредитного портфеля комерційних банків України, в зв'язку з цим, на мою думку, необхідним є формування страхових резервів банківського сектору, що призводить, безпосередньо, до зростання його витрат [60].

Також, варто звернути увагу на те, що наявність значного обсягу проблемних кредитів по банківському сектору свідчить про підвищення

ризиків і для вкладників, оскільки в зв'язку з порушенням графіку грошових надходжень за кредитами від позичальників виникає загроза для забезпечення регулярних виплат за депозитами.

Таблиця 5

Індикатори фінансової безпеки банківської системи України у 2014-2020 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення 2020/2014, +/-
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	13,50	22,10	24,20	53,73	52,85	50,32	41,0	27,5
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	152,66	168,65	134,50	109,36	117,04	83,5	68,5	-84,16
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	32,50	43,30	48,84	51,32	50,0	50,34	38,0	5,5
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	2,83	3,89	4,13	3,28	3,76	3,75	3,29	0,46
Рентабельність активів, %	-4,07	-3,46	-12,60	-1,94	1,69	4,26	2,44	6,51
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35	86,82	0,68
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	32,58	29,41	21,79	61,67	63,67	60,3	74,0	28,82
Відношення сукупних активів банківської системи до ВВП, %	96,77	80,30	74,37	62,51	54,03	37,57	43,46	-53,31
Рентабельність активів державних банків, %	-3,10	-3,58	-21,04	-2,84	1,19	2,94	1,94	5,04

Джерело: розраховано автором.

Наступним індикатором, який характеризує рівень фінансової безпеки банківської системи виступає «співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті» - вважається індикатором змішаного типу,

оскільки може виступати як стимулятором, так і дестимулятором. В першому випадку, зростання значення даного індикатора до 90% є позитивним, адже вказує на підвищення рівня банківської безпеки держави, в іншому ж випадку, а саме, збільшення даного показника за межі 110% є свідченням

присутності загроз в банківському секторі, що відповідно, є негативним. За розрахованими даними бачимо, що даний індикатор характеризується

нестійкою динамікою протягом досліджуваного періоду, справляючи, переважно, дестабілізуючий вплив на рівень фінансової безпеки банківської системи України. В межах оптимального, а саме, на рівні 109,36% та 83,5%

значення даного індикатора перебувало у 2017 та 2019 роках, відповідно. У

2020 році значення індикатора є наближеним до критичного і становить 68,5%, що свідчить про систематичне зростання залежності вітчизняної банківської системи від валютних ризиків. Щодо індикатора

«співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів», то він є дестимулятором та характеризує рівень покриття довгострокових кредитів

за рахунок довгострокових депозитів. Протягом аналізованого періоду значення даного показника переважає критичне і станом на 2020 рік становить 3,29 разів, що на 0,46 разів більше, ніж це було за аналогічний

період 2014 року, що свідчить про виникнення загрози дефіциту ресурсів на довгострокову перспективу спрямованих на задоволення потреби як юридичних, так і фізичних осіб у кредитах.

Щодо «частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків», то згідно з Методичними рекомендаціями він належить до індикаторів змішаного типу та згідно з розрахунками справляє дестабілізуючий вплив на

рівень безпеки комерційних банків України. У 2014-2019 рр. за отриманими значеннями даного індикатора рівень банківської безпеки характеризувався як небезпечний і в середньому дорівнював 46,05%, а за результатами 2020

року – задовільний і перебуває на рівні 38,0%. Проте, слід зазначити, що з початком кризи 2014 року розпочався масовий вихід вітчизняних банківських установ з ринку через втрату їх платоспроможності. Внаслідок чого, банківські установи з іноземним капіталом мали значно більше можливостей в аспекті їх фінансової підтримки. В зв'язку з цим, банківська система України має досить високий рівень залежності від іноземного капіталу.

Наступним важливим індикатором в здійсненні оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи є «рентабельність активів», який також визначається як індикатор змішаного типу та характеризує рівень прибутковості банківської системи по відношенню до середньозваженої суми активів комерційних банків. До 2017 року значення даного індикатора було від'ємним та значно перевищувало його критичні межі та свідчило про збитковість банківської системи, проте з 2018 року помітним є суттєве його зростання до 1,69%, а вже у 2020 році – до 2,44% та має незадовільне значення. Також, в даному аспекті слід розглянути такий показник, як «рентабельність активів державних банків», значення якого тривалий час було від'ємним та свідчило про збитість державної частки банківського сектору. Проте, протягом наступних років державним банкам вдалося наростити свою прибутковість та підтримувати їх подальшу діяльність.

Ще одним індикатором змішаного типу відповідно до Методичних рекомендацій є «співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань» значення якого протягом 2014-2020 років є наближеним до оптимального і станом на 2020 рік становить 86,82%, що на 0,68% менше, ніж за аналогічний період 2014 року, що свідчить про ліквідність та платоспроможність банківської системи.

Щодо «частки активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи», то в межах досліджуваного періоду з кожним роком спостерігається його зростання і станом на 2020 рік становить 74,0%, що на 28,82 відсоткових пункти більше, ніж за аналогічний період 2014 року та є

критичним. Тобто, концентрація вітчизняного банківського сектору відбувається переважно за рахунок комерційних банків з державною часткою.

Не менш важливим індикатором, використання якого є доцільним при здійсненні оцінки рівня банківської безпеки є «відношення активів банків до ВВП», значення якого має бути наближеним до 100%. Проте, протягом 2014-2020 років динаміка даного показника є нестабільною та має переважно спадну тенденцію, що вказує на те, що рівень незалежності банківської системи України є порушеним.

Отже, в результаті проведених досліджень можна зробити висновок, що для банківської системи України характерним є «небезпечний» рівень її фінансової безпеки.

2.3. Вплив ризиків та загроз на фінансову безпеку банківської системи

Функціонування та подальший розвиток вітчизняної банківської системи в умовах сучасних викликів, зокрема економічної та політичної нестабільності, дедалі частіше відбувається під дією кризових явищ, існуючих та/або потенційних ризиків та загроз. Зважаючи на те, що банківська система вважається ключовим елементом фінансової підтримки та створює необхідні передумови для стабільної та безперервної діяльності реального сектору економіки, вона повинна бути в першу фінансового захищеною та здатною протистояти впливу можливих негативних факторів.

Підтримка належного рівня фінансової безпеки банківського сектору є цілком можливою за наявності ефективної системи моніторингу, яка включатиме в себе ідентифікацію, класифікацію та локалізацію наявних та потенційних загроз, а також здійснювати систематичний контроль за ризиками.

Пропонуємо розглянути класифікацію наявних чи потенційних загроз характерних фінансовій безпеці банківської системи. Рівні фінансової безпеки банків умовно можна поділити на три рівні:

- I рівень – система забезпечення безпеки банків, тобто визначення їх внутрішніх загроз та можливих наслідків;
- II рівень – безпека банківської системи, забезпечення якої відбувається державою, тобто вплив зовнішніх загроз на діяльність банків;
- III рівень – система забезпечення фінансової безпеки банків відповідно до міжнародних норм та стандартів. [26]

Зважаючи на це, розглянемо внутрішні загрози банків та їх можливі наслідки у відповідності з процесами формування та організації діяльності штатних служб забезпечення банківської безпеки (рис.2.3.1.).

Неефективність кредитної політики банків

- погіршення якості кредитного портфеля;
- високоризикова кредитна політика;
- зниження конкурентоспроможності кредитних пропозицій.

Погіршення якості менеджменту активами та пасивами банків

- зменшення обсягів ліквідних активів;
- підвищення рівня ризикових активів;
- незбалансованість активів за термінами.

Некомпетентність керівництва банків

- стратегічне планування та прогнозування банків перебуває на низькому рівні;
- неефективність прийнятих управлінських рішень.

Некомпетентність персоналу комерційних банків

- розголошення конфіденційної інформації;
- послаблення конкурентних позицій.

Джерело: сформовано автором на основі [45].

Рис. 2.3.1. Внутрішні загрози фінансовій безпеці банків та їх наслідки

Щодо зовнішніх загроз, то їх сутність частіше всього пов'язана зі змінами в цілому по банківській системі та з діяльністю Національного банку України (рис. 2.3.2.).

Недосконалість / часта зміна банківського законодавства

- зміна умов ліцензування та непостійність нормативно-правових актів;
- необхідність відповідності банківським нормам;
- залежність від політичних факторів, урядові кризи.

Низький рівень інвестиційної активності банків

- відсутність інвестиційно-привабливих проектів на вітчизняному ринку;
- неспроможність значної кількості банків залучати інвестиції через їх неефективну діяльність.

Недобросовісна конкуренція

- різке зниження нестабільними установами депозитних та кредитних ставок;
- компрометація з боку партнерів;
- приведення підприємств до штучного банкрутства.

Недовіра до банківських установ

- недовіра зі сторони вкладників та кредиторів;
- банкрутство та ліквідація банків;
- погіршення репутації банківських установ.

Джерело: сформовано автором на основі [45].

Рис. 2.3.2. Зовнішні загрози фінансовій безпеці банків та їх наслідки

На мою думку, для більш детального вивчення даного питання, доцільною також є класифікація загроз банківської системи у відповідності з розмежуванням фінансової безпеки банків на окремі її складові.

Капітало-ресурсна безпека пов'язана з формуванням і використанням фінансових ресурсів комерційними банками під дією наявних та потенційних загроз, а саме:

- перевищення статутного капіталу банків над їх власним, що в свою чергу вказує про наявність непокритих збитків минулих періодів та збільшення обсягу власного капіталу переважно за рахунок коштів акціонерів;

- девальвація гривні, що призводить до вилучення значної частки депозитів з банків та, відповідно, зменшення обсягу депозитних ресурсів у

структурі пасивів банків, неповернення кредитів позичальниками, зокрема отриманих в іноземній валюті;

- підвищення облікової ставки НБУ, що в результаті слугує обмеженню можливостей залучення коштів на міжбанківському ринку в аспекті розширення ресурсної бази банків та забезпечення їх фінансової стабільності та безпеки;

- залучення ризикових кредитів банками з вітчизняним капіталом на іноземних ринках (зважаючи на розмір процентних ставок) на відміну від банків з іноземним капіталом для яких доступ до ресурсів материнських структур є більш відкритим, оскільки внутрішні джерела поповнення ресурсної бази банків є обмеженими;

- наявність меншої кількості переваг у банків з вітчизняним капіталом, зокрема низька їх інвестиційна привабливість щодо залучення коштів за кордоном на відміну від банків з іноземним капіталом;

- зменшення обсягу капіталу банків, за рахунок збиткової їх діяльності та списання проблемної заборгованості, відрахування коштів у резервні фонди.

Загрози, пов'язані з забезпеченням оптимального відношення вимог та зобов'язань комерційними банками в іноземній валюті, знаходять своє відображення в рамках валютної безпеки та полягають в наступному:

- девальвація національної валюти, що впливає на вилучення депозитів та неспроможності повернення кредитів в іноземній валюті;

- обсяги наданих кредитів в іноземній валюті переважають над обсягами залучених в іноземній валюті депозитів, що викликає певний дисбаланс в даному аспекті;

- банки з вітчизняним капіталом мають низький рівень конкурентоспроможності в кредитуванні в іноземній валюті в порівнянні з банками з іноземним капіталом;

- недосконалість законодавства в аспекті регламентування кредитування в іноземній валюті.

Кредитно-інвестиційні вкладення в межах їх захищеності від можливих матеріальних та фінансових втрат характеризує кредитно-інвестиційна банків, адже як відомо, інвестиційна діяльність є доволі ризиковою та перебуває під впливом таких загроз:

- коло надійних постачальників є доволі обмеженим;
- як і в попередніх випадках, негативного впливу також наносить девальвація національної грошової одиниці, що в свою чергу має безпосередній вплив на повернення виданих кредитів в іноземній валюті;

- за рахунок залучення короткотермінових вкладів та депозитів на вимогу, а також надання довгострокових кредитів, відповідно, виникає певна диспропорція в строках залучення депозитів та надання кредитів;

- наявність значного обсягу проблемних кредитів та збільшення значної частки відрахувань до резервів;

- якість заставного майна перебуває на низькому рівні;
- у зв'язку з низьким рівнем ризик-менеджменту сформований кредитний портфель банківських установ погіршується;

- в результаті кредитування інсайдерів, як одного з методів виведення капіталу з банків, порушується законність забезпечення фінансової безпеки комерційних банків;

- мала кількість інвестиційно-привабливих та надійних з точки зору інвестування підприємств, нерозвиненість вітчизняного фондового ринку.

Забезпечення безпеки в аспекті доходів та витрат може супроводжуватися під впливом таких загроз:

- у зв'язку з збільшенням резервних витрат та переоцінкою банками цінних паперів відбувається перевищення темпів збільшення обсягів витрат над темпами збільшення обсягів їх доходів;

під впливом подій 2014-2016 років, банками були понесені значні обсяги витрат, які пов'язані з кредитуванням масштабних проектів, а також

ліквідація значної кількості банків, як на окупованих територіях, так і в АР Крим;

- недостатність внутрішніх джерел задля забезпечення зростання ресурсної бази комерційних банків та підтримки їх фінансової безпеки, у зв'язку з незначним обсягом прибутків, який залишається у розпорядженні банків після сплати обов'язкових податкових платежів або здійснення збиткової діяльності;

- присутність проблем в управлінні процентним ризиком, які виникають на підставі зниження рівня рентабельності та доходності банківського сектору за необґрунтовано завищених відсоткових ставок [59].

Поряд з визченням впливу загроз на фінансову безпеку банківської системи, необхідно дослідити і вплив ризиків на її діяльність. Поняття ризику передбачає собою можливість настання несприятливої події, а також визначається як ймовірність або загроза втрати частини своїх ресурсів банками, втрати доходу чи понесення додаткових витрат у результаті їх діяльності.



* НБУ оцінює ризики за шкалою від 0 до 10, де 0 – найнижчий рівень ризику, 10 – найвищий рівень ризику. Оцінка відображає очікуваний стан на наступні 6 місяців.

Джерело: сформовано автором на основі [22]

Рис. 2.3.3. Карти ризиків банківського сектору у 2020 р.

Тому, пропоную більш детально розглянути ризики, притаманні вітчизняному банківському сектору. У «Звіті про фінансову стабільність» Національним банком України розроблена карта специфічних для банківського сектору ризиків, за якою за 10-ти бальною шкалою здійснюється їх оцінка (рис. 2.33).

Перспективи щодо зміни рівня обсягів непогашених кредитів у портфелі вітчизняних банківських установ та необхідність додатково-створених резервів під такі позики відображає кредитний ризик. Станом на 2020 рік рівень кредитного ризику перебуває на помірно високому рівні та має негативний вплив на стабільність функціонування банківської системи. Причиною чого є те, що в країні спостерігається присутність кризових явищ в економіці, в результаті чого платоспроможність населення знижується, реальна (ефективна) відсоткова ставка за кредитами перебуває й надалі залишається на високому рівні, що викликає труднощі у обслуговуванні кредитів позичальниками. Для банків, в даній ситуації, виникає необхідність формування додаткових резервів під такі кредити, що в свою чергу впливає на зменшення обсягів власного капіталу банків [28].

Забезпечення належного рівня капіталу напряму пов'язане з оцінкою ризику достатності капіталу. На відміну від червня 2020 року у грудні 2020 року значення даного ризику дещо послабилося, що відбулося внаслідок до капіталізації одного з найбільших державних банків, проте й надалі оцінюється на рівні вище середнього. Завдяки поступовій реалізації кредитного ризику та помірного зниження прибутковості послаблюється здатність банків до генерування капіталу. В зв'язку з оновленням регуляторних вимог до капіталу банкам необхідно розробити чітку систему планування та управління капіталом.

Виконання банками своїх зобов'язань перед вкладниками та кредиторами відображає ризик ліквідності. Бачимо, що у червні-грудні 2020 року запас ліквідності банківської системи залишається на високому рівні,

що вказує на схильність населення до заощаджень, а також на відновлення довіри до банків, що сприяє збільшенню обсягів залучення депозитів.

Юридичний ризик характеризує здатність банків за допомогою юридичних інструментів діяти у власних інтересах та мати правомірні основи для їх захисту. Згідно з наведеними на рисунку даними бачимо, що юридичний ризик зростає у зв'язку з прийняттям суперечливих рішень Конституційного Суду та судів загальної юрисдикції, антикорупційні реформи.

Вплив тенденцій валютного ризику на фінансовий результат діяльності банківського сектору залежить від валютного ризику. Станом на червень-грудень 2020 року значення даного ризику перебуває на рівні середнього. Доларизація балансу банківської системи не зазнає зростання від початку кризи, пов'язаної з COVID-19, незважаючи на девальвацію гривні та зниження диференціалу гривневих та валютних депозитних ставок. Попри це, здатність інвестування у валюті скорочується. Варто також звернути увагу на те, що навіть в кризових умовах банки залишаються достатньо стійкими до коливань валютних курсів.

Спроможність генерування банками чистого прибутку визначається ризиком прибутковості. Значення даного ризику залишається незмінним у червні-грудні 2020 року. Обсяги комісійних доходів у зв'язку зі зростанням попиту на банківські послуги збільшуються, проте разом з цим знижуються процентні доходи банків. Тому, ризик зниження рівня прибутковості банківського сектору й надалі залишається актуальним. Для нівелювання даного ризику необхідним є підвищення операційної ефективності банківської діяльності [22].

Отже, в результаті чіткої ідентифікації ризиків та загроз, а також можливих наслідків їх впливу можливим є забезпечення сталого розвитку та високого рівня фінансової безпеки банківської системи. А саме, фінансова безпека банківської системи вважається підґрунтям для забезпечення стабільного її функціонування та сталого розвитку в умовах

макроекономічної нестабільності та під дією загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх, а також інших негативних факторів. Розробка ефективного

механізму направлено на підвищення фінансової безпеки банківського сектору має здійснюватися на основі систематичного виявлення та оцінки

загроз. Оскільки, повнота, своєчасність та вжиття ефективних заходів управління, направлено на нівелювання наявних та потенційних ризиків та загроз для банків, насамперед впливає на чіткий аналіз та адекватну оцінку

існуючого рівня фінансової безпеки банківської системи.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Шляхи покращення фінансової безпеки банківської системи в умовах економічної нестійкості

В умовах сучасних викликів переважна частина банківських установ України втратили спроможність щодо ефективної організації та управління їх фінансовою безпекою, в результаті чого в межах досліджуваних років спостерігався так званий «банкопад», пов'язаний з збитковою діяльністю та банкрутством не одного комерційного банку. Одним з основних причин виникнення даної ситуації є вплив великої кількості зовнішніх факторів, що наносять негативний вплив на фінансову безпеку банківської системи. Тому, на даному етапі необхідно є розробка практичних рекомендацій спрямованих на заповідання впливу негативних факторів на фінансовий стан банківського сектору через забезпечення його фінансової безпеки.

Як було визначено в ході здійснення оцінки основних індикаторів фінансової стабільності та безпеки банківської системи, що на низькому рівні перебуває якість депозитного та кредитного портфелів банків. Проте, ефективна депозитна та кредитна політика важлива для кожної банківської установи. Тому, задля підвищення ефективної депозитної політики вітчизняного банківського сектору необхідним є вжиття наступних заходів:

1) активне використання процентної політики, що спрямовуватиметься на стимулювання вкладення коштів на різні види депозитів;

2) застосування маркетингових прийомів, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність депозитних продуктів комерційних банків;

3) введення гнучкої цінової та асортиментної політики вітчизняних банківських установ;

4) удосконалення та впровадження новітніх банківських продуктів та технологій;

5) аналіз та часткова імплементація зарубіжного досвіду банків, щодо ведення клієнтських рахунків з різними режимами функціонування

[21].

Підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи в значній мірі залежить і від наявності розвинутого вітчизняного кредитного ринку.

Успішна діяльність банківського сектору в контексті даного питання передбачає собою постійну роботу над вдосконаленням кредитної діяльності

комерційних банків, оптимізації кредитного портфелю банків, а також введення новітніх / інноваційних механізмів та інструментів кредитування.

На мою думку, на сьогоднішній день головним завданням для ефективної кредитної діяльності банківського сектору є активізація кредитування

реального сектору економіки, за рахунок створення різних програм, таких як доступне кредитування. Адже, згідно з проведеними дослідженнями

помітним є певний дисбаланс, оскільки, банківський бізнес в даний момент є орієнтованим на швидке нарощення прибутковості за короткі терміни, тому

на даному етапі, як ніколи важливою є тісна співпраця між банківськими установами та державою. Тому, саме на державному рівні першочерговим

завданням має бути забезпечення необхідних умов для зростання економіки, зокрема, сприяння до покращення інвестиційного клімату в Україні, розробка

та реалізація програм підтримки найбільш значущих сфер економічної діяльності, забезпечення політичної стабільності в державі та покращення

добробуту населення [58].

Проте, навіть за умов покращення депозитної та кредитної політик банківської системи, значну роль в забезпеченні їх діяльності відіграє довіра

різних суб'єктів економіки до банківського сектору. Оскільки, в разі відсутності довіри з боку вкладників, то в свою чергу не забезпечить

зростання депозитного портфелю банків, а відповідно і не зростатимуть обсяги кредитування. Для того, аби відновити довіру населення до

вітчизняної банківської системи необхідним є забезпечення комплексної співпраці між зацікавленими сторонами, зокрема:

- держава (заохочення громадян до формування заощаджувально-інвестиційної їх поведінки на вітчизняному ринку банківських послуг; забезпечення на достатньому рівні захисту інтересів вкладників та кредиторів);

- Національний банк України (посилення заходів, направлених на підвищення рівня фінансової грамотності населення; забезпечення фінансової стабільності банківської системи; об'єктивне та своєчасне інформування про стан банківського сектору);

- комерційні банки (напрацювання моделі взаємодії з клієнтами, ведення прозорої діяльності, відкритість та надійність; вдосконалення маркетингової стратегії; робота над покращенням репутації; вчасне виконання своїх зобов'язань; готовність підтримати клієнта в разі настання складних економічних умов).

Отже, застосування вище наведених заходів слугуватиме рушійною силою в процесі відновлення довіри населення до банківського сектору, що вплине на успішність його діяльності, без якої складно уявити збільшення кредитного портфелю банків, а разом з тим і забезпечення підвищення фінансової безпеки банківської системи [57].

Згідно з результатами проведеної оцінки фінансової безпеки банківської системи, можемо зробити висновок, що підвищення її рівня є цілком можливим за рахунок:

- 1) вжиття заходів, спрямованих на попередження подальшого негативного впливу проявів реальних загроз, до яких в процесі оцінки було віднесено: високу частку проблемних кредитів банків, присутність дисбалансу довгострокових кредитів та депозитів, ступінь концентрації вітчизняної банківської системи перебуває на високому рівні та помітним є зростання частки державної групи банків, вплив іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі посилюється;

2) застосування заходів, націлених на унеможливлення трансформації у реальні загрози, наступних загроз: зниження рівня прибутковості діяльності банків та їх капіталізації, зниження рівня їх ліквідності, коливання валютних курсів, різке зменшення обсягів депозитних коштів населення [8].

Нівелювання впливу існуючих та потенційних загроз банківській системі є можливим завдяки розробці та здійсненню комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня банківської безпеки. Проте, варто зауважити, що вжиття даних заходів, повинно бути як з боку держави, так і з боку комерційних банків.

Відповідно з цим, за державою закріплюється вжиття таких заходів, направлених на:

- вдосконалення діючих та розробка нових нормативно-правових актів, що спрямовані на регламентування діяльності банківського сектору, зокрема доцільним є розвиток механізмів санації;

- формування інформаційно-аналітичної бази моніторингу індикаторів безпеки банківського сектору, що слугуватиме основою для здійснення оцінки стану фінансової безпеки банківської системи;

- вдосконалення та оновлення методики розрахунку індикаторів фінансової безпеки, зокрема банківської, з урахуванням усіх потенційних ризиків та загроз, а також розробка методики розрахунку інтегральних показників фінансової безпеки банків на довгостроковий період;

- розробка моделі безпеки банківського сектору, шляхом прийняття на державному рівні концепції та стратегії безпеки вітчизняної банківської системи, а також розробка конкретної та чіткої програми для її забезпечення заради створення методологічної та організаційно-правової основи для суб'єктів, які в свою чергу відповідальні за розробку та реалізацію фінансової, грошово-кредитної та банківської політик;

- стимулювання до поживлення розвитку банківських установ, шляхом надання їм переваг через запровадження пільгових заходів, зокрема це може

бути субсидювання, програми пільгового кредитування значущих промислових організацій та програм підтримки малого та середнього бізнесу.

В свою чергу, банками також має бути запроваджено:

- застосування суб'єктами безпеки банківської системи всього комплексу правомірних методів, спрямованих на запобігання та протидію існуючим та потенційним ризикам та загрозам;

- роботу над формування бездоранної репутації комерційних банків, для посилення довіри, як зі сторони вкладників, так і зі сторони кредиторів;

- вжиття та розробка запобіжних заходів, направлених на забезпечення банківських установ від впливу можливих ризиків та загроз;

- поліпшення методики щодо здійснення оцінки рівня платоспроможності позичальників перед наданням високовартісного кредиту;

- з метою зниження ризику банків необхідно здійснити диверсифікацію цінних паперів;

- розробка ймовірних сценаріїв підвищення рівня фінансової безпеки банківського сектору та наведення переліку учасників їх реалізації та характеру їх взаємодії [29].

Реалізація вище зазначених заходів, направлених на забезпечення фінансової безпеки банківської системи має здійснюватися з застосуванням відповідних для цього інструментів та методів, які в свою чергу поділяються на внутрішні та зовнішні (рис. 3.1.1.).

Загалом, можемо узагальнити, що в основі внутрішніх методів забезпечення фінансової безпеки банківського сектору лежить управління фінансами, тобто фінансовий менеджмент, який включає в себе такі функції:

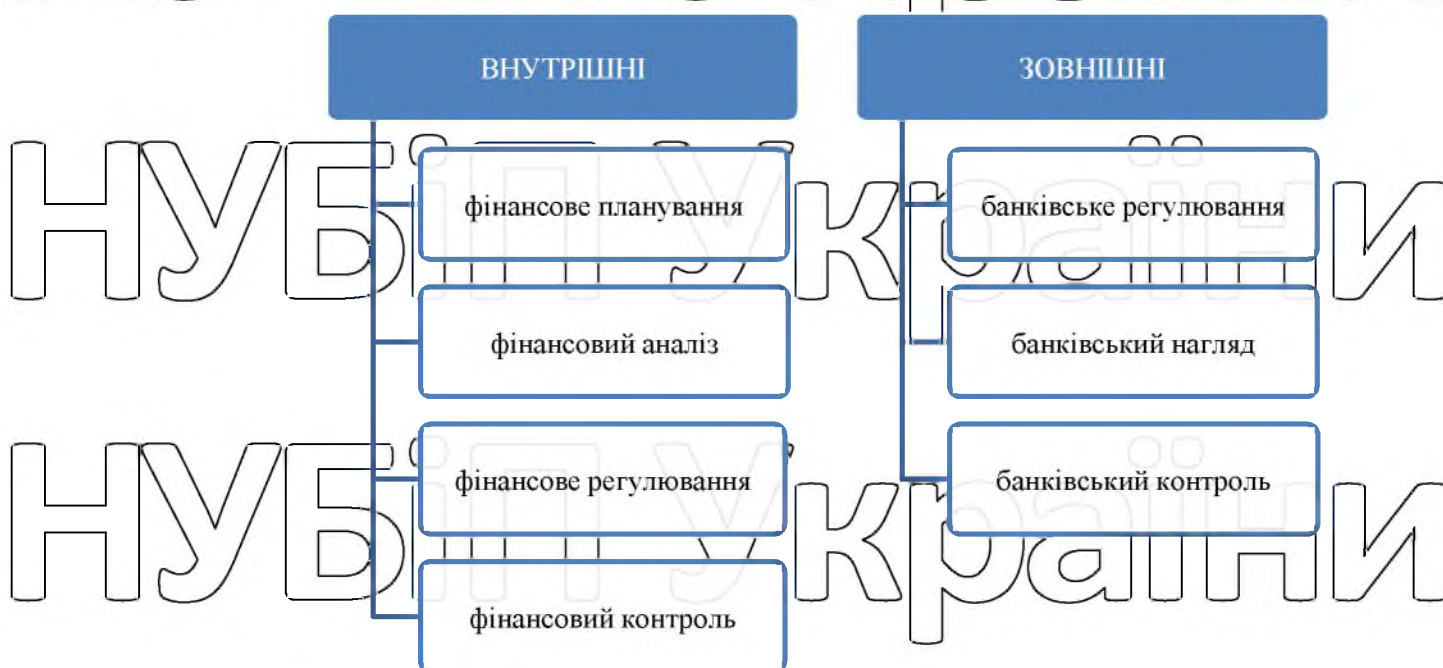
- фінансове планування, сутність якого полягає в управлінні процесами, щодо створення, розподілу та використання фінансових ресурсів банківських установ, реалізація якого відбувається на основі розробки фінансових планів;

НУБІП України - фінансовий аналіз, що передбачає собою процес дослідження фінансового стану банківських установ та основних фінансових результатів їх діяльності, з метою виявлення можливих резервів щодо підвищення їх ринкової вартості та забезпечення подальшого ефективного розвитку;

НУБІП України - фінансове регулювання, сутність якого полягає в визначенні меж, здійснення якого відбувається за допомогою застосування різноманітних методів та відповідних інструментів, направлених на досягнення певної мети, яка може передбачати собою вплив на об'єкт регулювання в аспекті усунення відхилень від відповідно заданих параметрів;

НУБІП України - фінансовий контроль – використовується задля забезпечення концентрації контролюючих дій на напрямках діяльності банківської установи, які є найбільш пріоритетними, а також своєчасного виявлення відхилень у фактичних результатах, на відміну від тих, що передбачені

бюджетами, в результаті чого приймаються оперативні управлінські рішення, які направлені на нормалізацію стану вітчизняного банківського сектору.



Джерело: сформовано автором на основі [55].

Рис. 3.1.1. Класифікація методів забезпечення фінансової безпеки банківської системи

Не менш важливою групою інструментів забезпечення фінансової безпеки банківської системи вважаються зовнішні інструменти, такі як:

- банківське регулювання, яке передбачає собою сукупність певних методів та засобів, за допомогою використання яких, державою здійснюється

вплив на діяльність банківських установ з метою реалізації визначених цілей грошово-кредитної політики, а також здійснює нагляд за дотриманням комерційними банками встановлених законодавством вимог;

- банківський нагляд – являє собою систему контролю та активних дій з боку НБУ, яка спрямовуватиметься на забезпечення дотримання банківським сектором законодавства України та встановлених нормативів, задля забезпечення та підтримки стабільності банківського сектору та захисту інтересів вкладників [55].

Отже, запровадження перелічених шляхів забезпечення фінансової безпеки банківської системи буде дійсно ефективним в разі застосування відповідних методів та інструментів, що дасть змогу здійснювати систематичний та всебічний контроль за ризиковим середовищем банківського сектору, а також ухвалювати обґрунтовані та своєчасні рішення.

3.2. Перспективи розвитку банківського сектору України в контексті забезпечення його фінансової безпеки

Закриття банківською системою останнього фінансового року відбулося на тлі кризи, пов'язаної з поширенням на території України COVID-19 та, відповідно, введеними карантинними обмеженнями, проте навіть за таких умов банківський сектор продовжує процес імплементації у світовий фінансовий простір. З огляду на це, промикнення інноваційних процесів, які відбуваються у всьому світі повинні швидко сприйматися і вітчизняними банківськими установами. Проте, поряд з цим не уникнути і виникнення зовнішніх загроз, одним з способів протидії яких може бути стратегічне планування та прогнозування діяльності банківської системи України.

На основі розрахованих в другому розділі показників здійснимо прогнозування індикаторів фінансової безпеки банківської системи України з використанням аналітичного вирівнювання рядів динаміки для визначення загальної тенденції зміни рівнів динамічного ряду.

В процесі здійснення аналітичного вирівнювання індикатори фінансової безпеки банківської системи України приймаються за Y та замінюються обчисленнями на основі певної функції, яку називають трендовим рівнянням.

В залежності від попереднього аналізу, розрахованих раніше, даних та характеру його динаміки в межах досліджуваних років визначаємо тип функції, яка може бути лінійною, квадратичною або степеневою.

Якщо в межах досліджуваного періоду дані характеризуються відносно стабільним приростом доцільним є використання лінійної функції, рівняння якої має вигляд $Y = a + bt$, де t – характеризує зміну часу.

В тому випадку, якщо навпаки приріст даних в ряду динаміки є не стабільним, а має тенденцію до зростання або зменшення, то вирівнювання може здійснюватися за такими функціями:

- поліноміальна, або парабола, рівняння якої має вигляд –

$$Y = a_0 + a_1t + a_2t^2;$$

- експоненційна – $Y = a_0e^{a_1t}$. За допомогою цієї функції здійснюватиметься вирівнювання такого індикатора, як «співвідношення банківських кредитів в іноземній валюті»;

- степенева, вигляд якої характеризується наступним рівнянням:

$Y = a_0t^{a_1}$. Дане вирівнювання слід застосувати для таких індикаторів, як: «частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» та «співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань»,

оскільки дана функція містить степеневу апроксимацію, яка дає гарний результат, якщо для залежності, яка міститься в досліджуваних даних, характерною є постійна швидкість їх росту.

логарифмічна функція, рівняння якої: $Y = a_0 \ln(t) + a_1$. Дану функцію слід застосувати для таких індикаторів, як «частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України», «рентабельність активів», «частка активів найбільших банків у сукупних активах банківської системи», «відношення сукупних активів банківської системи до ВВП» та «рентабельність активів державних банків». Дане вирівнювання застосовуватиметься для вище перерахованих показників, оскільки логарифмічна апроксимація здатна добре описати як позитивні, так і негативні величини, для яких спочатку характерним є швидке зростання чи спадання, а потім поступова їх стабілізація.

Таблиця 6

Результат вирівнювання за аналітичними функціями

№	Показник (фактор)	Вид апроксимації	Прогнозна модель	R ²
1.	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	Логарифмічна	$y = 20,45 \ln(t) - 11,90$	0,707
2.	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	Експоненційна	$y = 200,7e^{-0,14t}$	0,891
3.	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	Степенева	$y = 34,70t^{0,247}$	0,869
4.	Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	Експоненційна (метод ковзної середньої)	$y = 3,395e^{0,010t}$	0,028
5.	Рентабельність активів, %	Логарифмічна	$y = 5,1193 \ln(t) - 8,3718$	0,5547
6.	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	Степенева	$y = 89,41t^{0,022}$	0,106
7.	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	Логарифмічна	$y = 23,48 \ln(t) + 20,45$	0,615
8.	Відношення сукупних активів банківської системи до ВВП, %	Логарифмічна	$y = -29,81 \ln(t) + 100,4$	0,939
9.	Рентабельність активів державних банків, %	Логарифмічна	$y = 1,7996t - 0,426$	0,504

Джерело: розраховано автором

Аби здійснити оцінку адекватності кожного з рівнянь слід розрахувати коефіцієнти апроксимації (R²). Чим вищим є отримане значення коефіцієнта,

тим вищою є точність обраного рівняння та його надійні характеристики. Отримане значення R^2 має бути максимально наближеним до одиниці, що вказуватиме на здатність обраної моделі якомога точніше відобразити тенденцію розвитку, тобто, на достовірність результатів прогнозування.

Для одного з показників, а саме «частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» відсутня чітко виражена тенденція зміни, а мають місце коливання протягом усього періоду. В даному випадку доцільним є використання методу лінійної фільтрації (moving average), який дозволяє згладити коливання даних, що дасть змогу більш наочно показати характер залежності. Для даного методу притаманним є усереднення елементів даних, що дає змогу використовувати отриманий результат, як середнє значення для наближення. Доцільним в даному випадку також є використання методу ковзної середньої, формула якого є наступною:

$$P_d = P_0 \cdot SMA, \quad (1)$$

де P_0 – співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів базового року;

Таблиця 7

Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів

Значення	Рік	Показник	Індекс показника до попереднього року	Середній за 3 роки
Фактичні	2014	2,83		
	2015	3,89	1,375	1,375
	2016	4,13	1,062	1,218
	2017	3,28	0,794	1,077
	2018	3,76	1,146	1,001
	2019	3,75	0,997	0,979
	2020	3,29	0,887	1,007
Прогнозні	2021	3,28	0,996	0,996
	2022	3,26	0,994	0,994
	2023	3,25	0,999	0,999

Джерело: розраховано автором.

SMA (Simple Moving Average) – середня трирічна ковзна темпів зміни співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів за 3 роки,

що передують відповідному року середньострокового періоду прогнозування (табл. 7).

Формула ковзного середнього є наступною:

$$SMA = \sum_{i=1}^n T_i, \quad (2)$$

де T_i визначає темп приросту співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів i -го періоду (до попереднього року);

n визначається як період SMA.

Здійснивши підбір типу функцій для всіх індикаторів фінансової безпеки, в залежності від особливостей їх динаміки, розрахуємо їх прогнозні значення на 2021-2023 роки (табл. 8).

Таблиця 8

Прогнозні значення індикаторів фінансової безпеки на 2021-2023 роки

Індикатор	Роки		
	2021	2022	2023
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	51,047	60,358	67,285
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	59,99	52,18	45,45
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	37,67	30,58	35,05
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3,28	3,26	3,25
Рентабельність активів, %	2,27	2,88	3,42
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	86,03	84,88	83,12
Частка активів найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	103,76	140,92	179,88
Відношення сукупних активів банківської системи до ВВП, %	37,41	32,01	27,97
Рентабельність активів державних банків, %	-6,95	-6,74	-6,55

Джерело: розраховано автором.

Отже, прогноз індикаторів рівня фінансової безпеки банківської системи на 2021-2023 матиме такий вигляд – табл. 8. Пропоную більш детально оглянути та проаналізувати кожен з показників.

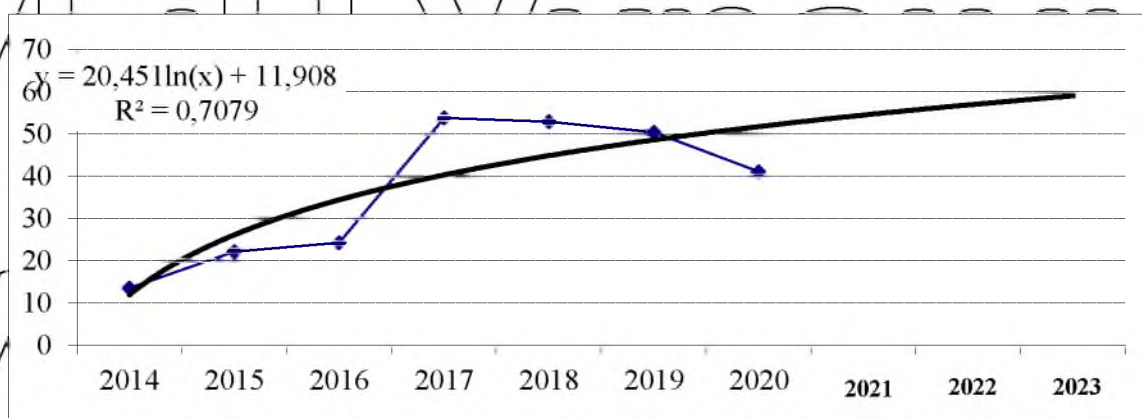


Рис. 3.2.1. Прогнозні значення індикатора «частка простроченої

заборгованості за кредитами, в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам» у 2021-2023 рр.

Здійснивши прогноз індикаторів фінансової безпеки банківської системи бачимо, що значення такого показника як «частка простроченої заборгованості за наданими резидентам кредитами» в загальному їх обсязі матиме подальшу тенденцію до зростання, що носить негативний характер і свідчить про подальше систематичне погіршення якості кредитного портфеля вітчизняних банків (рис. 3.2.1.).

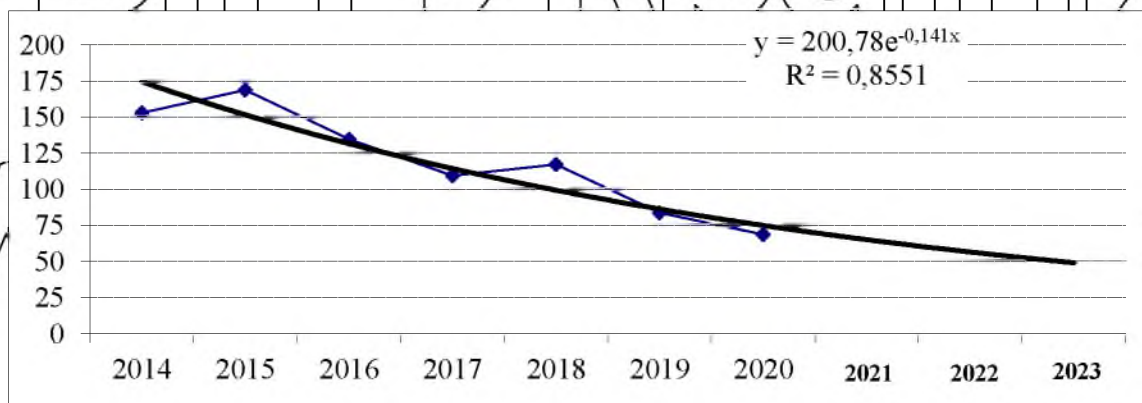


Рис. 3.2.2. Прогнозні значення індикатора «співвідношення

банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті» у 2021-2023 рр.

Щодо індикатора «співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті», то в 2021-2023 роках й надалі характеризуватиметься спадною тенденцією, що відповідно, вказує на те, що обсяги наданих кредитів та залучених депозитів населення в іноземній валюті й надалі скорочуватиметься (рис. 3.2.2.).

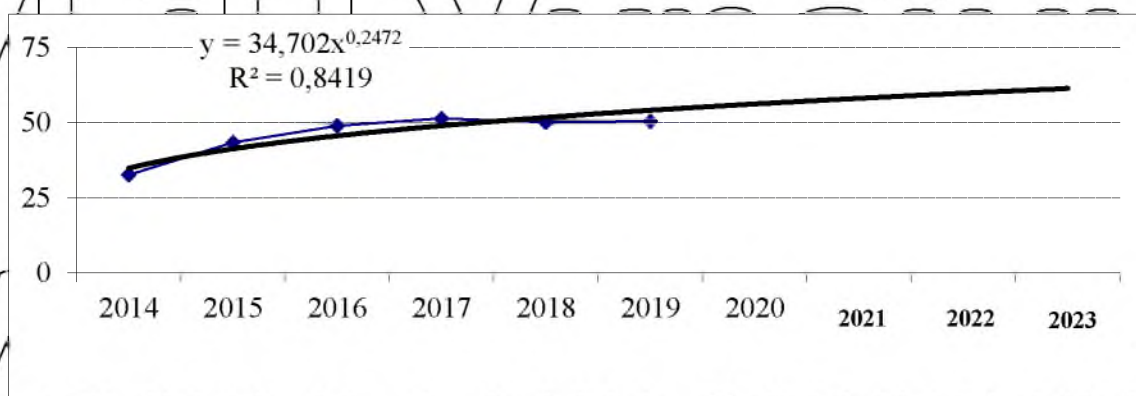


Рис. 3.2.3. Прогнозні значення індикатора «частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» у 2021-2023 рр.

Наступний індикатор, який ми охарактеризуємо – «частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» протягом 2021-2023 років, відповідно до відображених на рис. 3.2.3. даних, залишатиметься приблизно на одному рівні. Проте, варто відзначити, що банки з іноземним капіталом здатні більш стійко витримувати кризові явища, які відбуваються в країні, на відміну від державних банків, не беручи вже до уваги приватні комерційні банки.

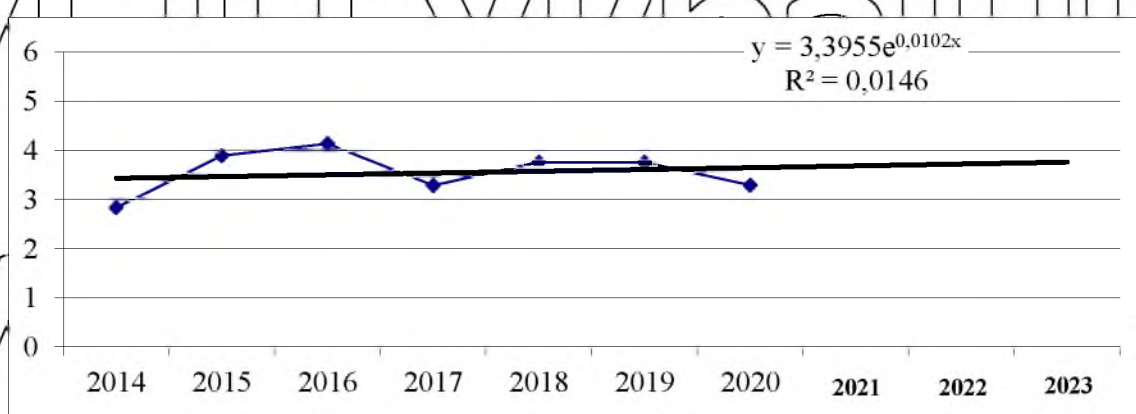


Рис. 3.2.4. Прогнозні значення індикатора «співвідношення довгострокових кредитів та депозитів» у 2021-2023 рр.

Наступним, не менш важливим, індикатором оцінки банківського безпеки є «співвідношення довгострокових кредитів та депозитів» (рис. 3.2.4.) матиме помірну спадну тенденцію, проте й надалі залишатиметься на критичному рівні. Оскільки, в процесі своєї діяльності, досить тривалий період комерційні банки надавали перевагу кредитуванню населення, ніж вдавалось залучати депозитів населення. Присутність даного дисбалансу носить негативний характер, адже в разі несплати позичальниками боргів за

отриманими кредитами виникає неабиякий ризик несплати зобов'язань за депозитами.

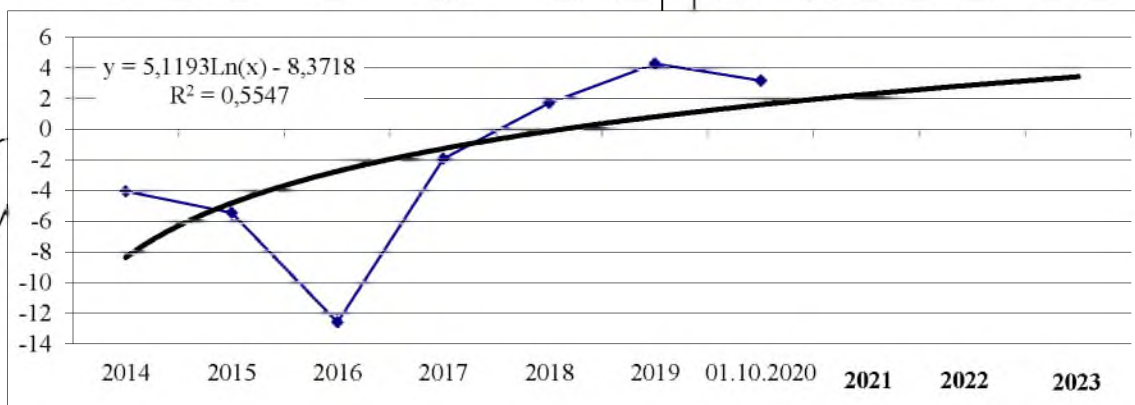


Рис. 3.2.5. Прогнозні значення індикатора «рентабельність активів» у 2021-2023 рр.

Щодо «рентабельності активів» вітчизняного банківського сектору протягом 2021-2023 рр. матиме тенденцію до зростання та й надалі задовольнятиме оптимальні його межі, що є позитивним, адже це свідчить про те, що банкам вдасться активно здійснювати роздрібне кредитування та значно зменшити обсяги відрахувань коштів, направлених на поповнення страхових резервів, що в свою чергу дає змогу банкам провести адекватну оцінку активів та заздалегідь сформованих резервів (рис. 3.2.5.).

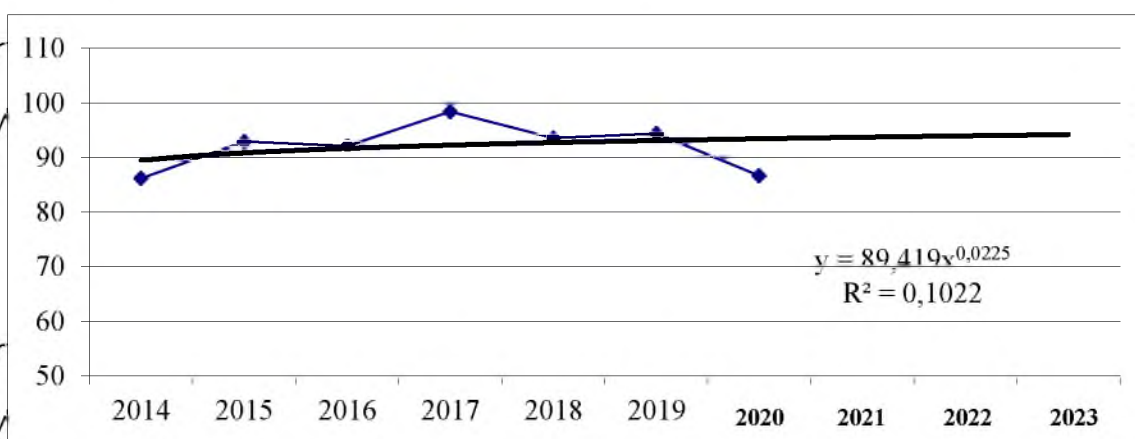


Рис. 3.2.6. Прогнозні значення індикатора «співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань» у 2021-2023 рр.

«Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань банків» матиме тенденцію до спадання та відповідатиме оптимальним межам даного індикатора, що вказує на те, що наявність достатнього обсягу активів

банків для погашення їх термінових зобов'язань в майбутніх періодах, що свідчить про надзвичайно низький в контексті забезпечення ліквідності, рівень фінансової безпеки вітчизняної банківської системи (рис. 3.2.6.).

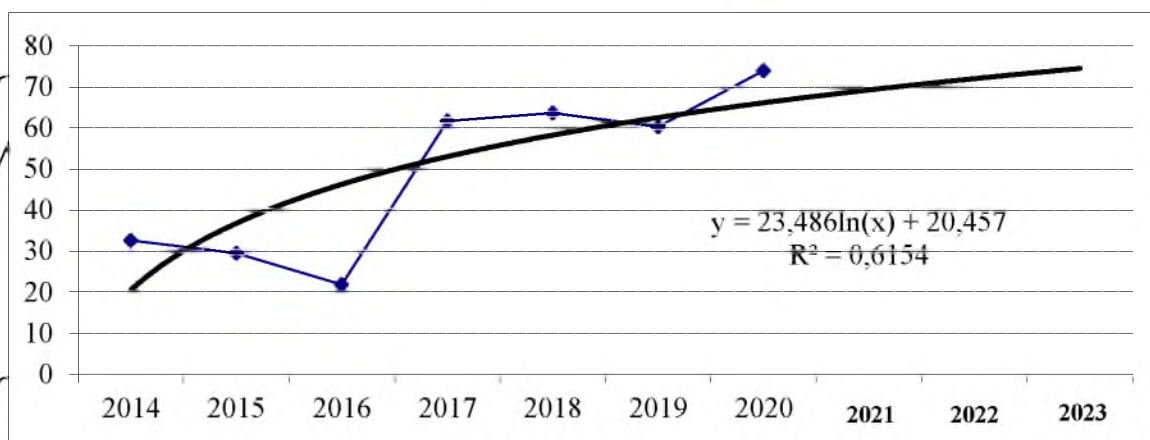


Рис. 3.2.7. Прогнозні значення індикатора «частка активів найбільших банків у сукупних активах банківської системи» у 2021-2023 рр.

Щодо такого показника, як «частка активів найбільших банків у сукупних активах банківської системи» матиме й надалі стрімку тенденцію до зростання та відповідатиме критичній межі, що в свою чергу є свідченням посилення монополізаційного процесу у вітчизняному банківському секторі (рис. 3.2.7.).

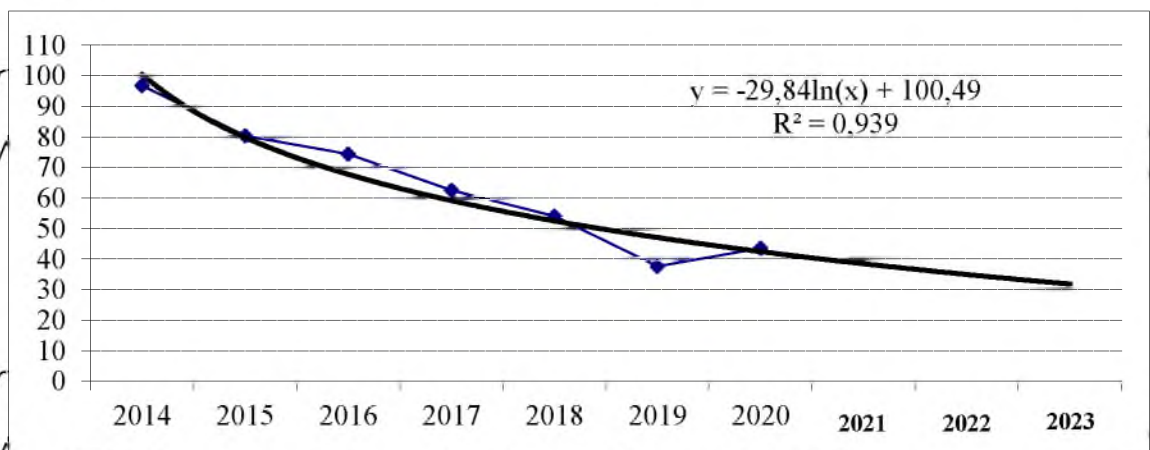


Рис. 3.2.8. Прогнозні значення індикатора «відношення сукупних активів банківської системи до ВВП» у 2021-2023 рр.

Наступний індикатор – «відношення сукупних активів банківської системи до ВВП» матиме подальшу тенденцію до спадання, що свідчить про зменшення обсягів банківських активів, причиною чого можуть слугувати

фінансові негаразди в країні, що відповідно і свідчить про порушення рівня фінансової безпеки вітчизняного банківського сектору та незалежності банківської системи (рис. 3.2.8.).

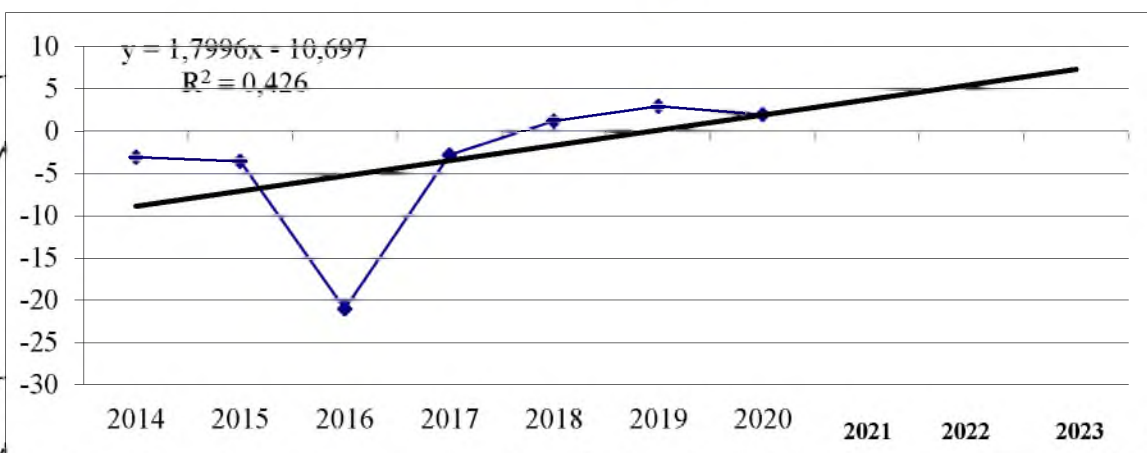


Рис. 3.2.9. Прогнозні значення індикатора «рентабельність активів державних банків» у 2021-2023 рр.

Розглянемо також і «рентабельність активів державних банків» набуватиме від'ємних значень, що є негативним, оскільки це свідчатиме про збиткову діяльність державної частки банківського сектору (рис. 3.2.9.).

Отже, за здійсненням прогнозом бачимо, що більшість показників і надалі залишатимуться на «незадовільному» та «критичному» рівнях.

Найбільш негативного впливу на рівень фінансової безпеки банківської системи й надалі завдають такі індикатори, як: по-перше, «частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній масі кредитів, наданих банками резидентам», що свідчить про подальше погіршення якості кредитного портфеля комерційних банків України, що є негативним.

По-друге, «співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті», що вказує на посилення залежності вітчизняної банківської системи від валютних ризиків та «співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів» - в процесі своєї діяльності комерційні банки більш інтенсивно кредитували своїх клієнтів, ніж залучали депозитів, в зв'язку з

даним дисбалансом підком ймовірною є несплата позичальниками боргів за отриманими кредитами, що стає передумовою виникнення ризику несплати.

зобов'язань за залученими депозитами. По-третє, «частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» матиме тенденцію до зростання, причиною чого може слугувати те, що банки з іноземним капіталом є більш фінансово стійкими до тих кризових явищ, які відбуваються в середині

країни. Тому, відповідно з цим, «рентабельність активів державних банків» знижуватиметься і можливо набуватиме від'ємних, що свідчатиме про збитковість державної частки банківського сектору.

3.3. Антикризове управління в забезпеченні фінансової безпеки банківської системи держави

В умовах сьогодення не лише перед Україною, а і перед всією світовою спільнотою постає завдання не лише передбачати можливі фінансові кризи, а

і мати здатність до зменшення впливу їх негативних наслідків, або навіть до максимального їх уникнення. Саме тому, головною метою в даному аспекті є

виявлення причин такої проблеми. В зв'язку з цим фінансова система як ніколи потребує не лише, так званої, перебудови, яка б дала можливість одноразового виходу з кризи, а і в принципі буда б в змозі ліквідувати кризу.

Тому, на мою думку, саме на основі цього має відбуватися вдосконалення державного регулювання банківської системи України.

Сутність комплексу антикризового управління полягає в передбаченні такої небезпеки, як криза, а також аналіз та нівелювання загроз появи

кризових загроз. В разі виникнення кризи, система антикризового управління має бути направленим на виконання діагностики впливу негативних

кризових факторів на банківський сектор та відповідно, прийняття ефективних заходів, направлених на мінімізацію витрат та негативних наслідків. Головна мета антикризового управління – забезпечення стійкого функціонування та подальшого розвитку банківського сектору [46].

У 2020 році банківська система України змушена здійснювати свою подальшу діяльність в умовах присутності кризових явищ та тлі пандемії COVID-19 та, відповідно, введеними карантинними обмеженнями. З огляду

на черговий розпал пандемії, як ніколи важливого значення набуває необхідність розробки та впровадження принципово нових та ефективних підходів до забезпечення антикризового управління в вітчизняній банківській системі. Для сучасних тенденцій функціонування та розвитку банківського сектору не лише в Україні, а і в світі характерним є зниження його капіталізації, причиною чого стало погіршення якості кредитного портфелю, відтоку строкових депозитних вкладень, а також збитковість банківських установ.

Для підтримання та стабілізації діяльності банківської системи Національним банком України було розроблено низку антикризових заходів, які були направлені на мінімізацію ризиків банківської діяльності та підтримку економіки держави в умовах пандемії, сутність яких полягає в наступному:

НБУ не застосуватиме методи впливу за порушення встановлених вимог щодо норм достатності капіталу, рівня ліквідності, кредитного ризику, а також обмеження операцій між банками;

- введення кредитних канікул;
- встановлення тимчасової заборони для кредиторів підвищувати відсоткові ставки за кредитами для позичальників;

- заборона на застосування будь-яких видів відповідальності за прострочення виконання зобов'язань під час карантину.

Проте, станом на 2021 рік Національний банк України оголосив про поступове згортання так званих екстрених антикризових заходів підтримки банківського сектору, запроваджених у відповідь на кризу, спричинену COVID-19. Зокрема, це стосується довгострокового рефінансування та процентних своїв [52].

Необхідність вдосконалення механізму антикризового управління банківської системи зумовила систематизацію світового досвіду у сфері вивчення та визначення основних інструментів, застосування яких дасть змогу забезпечити подальший розвиток та стабільність вітчизняного

банківського сектору. Вивчення зарубіжного досвіду антикризового управління виявило неабияку необхідність в створенні ефективної системи моніторингу за вітчизняною банківською системою.

Переважна більшість міжнародних організацій з метою забезпечення фінансової стабільності банківського сектору використовують інструменти банківського регулювання за такими напрямками:

- мікропруденційна політика (стабільність окремої банківської установи);
- макропруденційна політика (стабільність банківської системи);
- макроекономічна політика (цінова стабільність та економічна активність, як основа підтримки фінансової стабільності) [6].

В умовах тієї кризи, яка в даних час сколихнула весь світ, на мою думку, основне завдання центральних регуляторів на даному етапі господарювання має заключатися в переході від забезпечення фінансової стабільності банківського сектору до реалізації макропруденційної політики та відповідного нагляду. Адже, за рахунок застосування такого підходу можливим є забезпечення контр циклічного регулювання й підтримка макроекономічної фінансової стабільності. Тому, як ніколи важливо, щоб всі функції, пов'язані з розробкою та реалізацією даної політики були покладені на центральні банки, що в результаті дозволить їм більш ефективно здійснювати свої функції, як в аспекті антикризового управління, так і стимулювання макроекономічного розвитку, що слугуватиме міцним фундаментом для забезпечення фінансової безпеки не лише банківської системи, а і держави загалом.

Сучасними ринковими системами активно запроваджуються інструменти макропруденційної політики, що в свою чергу дає їм змогу мінімізувати вплив системних ризиків. Зокрема, такими державами, як: Велика Британія, США, Китай та країнами ЄС вже пройдено процес успішної адаптації окремих інструментів макропруденційної політики. Тому, в умовах сучасних викликів, однією з пріоритетних цілей НБУ має бути сприяння

фінансовій стабільності банківської системи. Проте, НБУ було зроблено важливий крок в контексті даного питання, а саме головним регулятором оновлено Стратегію макропруденційної політики рішенням Правління НБУ 14 грудня 2020 року [9].

Для реалізації макропруденційної політики було запроваджено та згруповано, відповідно до напрямів впливу ряд інструментів (табл. 9).

Таблиця 9

Класифікація макропруденційних інструментів

ІНСТРУМЕНТИ КАПІТАЛУ	ІНСТРУМЕНТИ ЛІКВІДНОСТІ	ІНШІ ІНСТРУМЕНТИ
Контрициклічний буфер капіталу	Коефіцієнт покриття ліквідністю	Установлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення
Буфер системної важливості для системно важливих фінансових установ		Встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника або загальної суми кредиту та доходу
Буфер системного ризику	Коефіцієнт чистого стабільного фінансування	Плани відновлення діяльності та примусової реструктуризації (резолюції)
Буфер консервації капіталу		Підвищені вимоги до розкриття інформації
Коефіцієнт левериджу		

Джерело: сформовано автором на основі [49].

Розглянемо детальніше сутність та основну мету кожного з наведених макропруденційних інструментів. Так, один з інструментів капіталу – контрициклічний буфер капіталу передбачає собою встановлення вищих вимог до капіталу, коли має місце кредитна експансія з можливістю певного зниження вимог або його цілковитої деактивації в часи економічного спаду, коли системні ризики мають найбільшу здатність матеріалізуватися. Метою даного інструменту є зниження про циклічності фінансової системи. В результаті запровадження даного інструменту підвищується стійкість фінансової системи та забезпечується її захист від потенційних втрат. В разі застосування буферу системної важливості основна увага приділяється системно важливим фінансовим установам для яких встановлюються додаткові вимоги до їх капіталу. Оскільки, у випадку банкрутства таких

установ фінансова система та економіка держави зазнає серйозних наслідків. Тому, застосування даного інструменту дасть змогу таким установам покривати їх втрати, що в свою чергу зменшить ймовірність поглиблення кризових явищ та масштаб їх можливих наслідків. Буфером системного

ризиків передбачається формування так званого додаткового запасу капіталу з метою зниження вразливості до структурних системних ризиків, які перебувають в статусі довготермінових. Основною метою такого

інструменту, як буфер консервації капіталу є створення запасу капіталу, в так званій не стресовий період, понад встановлені мінімальні обов'язкові

вимоги, який буде направленим виконання запроваджених мінімальних вимог до достатності капіталу, а також на покриття можливих збитків в майбутньому. Коефіцієнтом левериджу передбачається обмеження

нарощування активних операцій кредитними установами, в першу чергу за рахунок залучених коштів.

Щодо інструментів ліквідності, то дані коефіцієнти є важливими до виконання банківською системою в процесі ведення їх діяльності. Хоча, в період кризи, регулятором може бути знижено вимоги до коефіцієнта

покриття ліквідністю, для того, аби банківські установи могли в повній мірі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками. Коефіцієнтом чистого стабільного фінансування знижується невідповідність в обсягах активів та зобов'язань, що в свою чергу направлєне на зменшення так званої амплітуди кредитного циклу.

До інших макропруденційних інструментів відноситься встановлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення, за рахунок якого відбувається обмеження максимального розміру кредиту домогосподарствам в залежності від вартості забезпечення, яке отримується

банком за кредитом. Ще одним з інструментів обмеження розміру кредиту є встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та

доходу позичальника або загальної суми кредиту та доходу, тобто обмеження відбувається на рівні доходів домогосподарства. Застосування планів

відновлення діяльності та примусової реструктуризації (резолуції) банківськими установами необхідне для того, або настання кризи не захопило фінансову установу зненацька [49].

Таблиця 10

Ризики вітчизняного банківського сектору та макропруденційні заходи щодо їх нівелювання

Проблема	Можливі дії НБУ	Ефект від застосування інструментів
Коротка строковість фондування банківських установ	- запровадження до внутрішніх практик управління ліквідністю жорсткіших вимог	- подовження строковості фондування; - усунення строкових розривів ліквідності; - формування запасів ліквідності (тримання більшої частки активів у високоліквідних складових).
Значний рівень доларизації банківського сектору	- запровадження для валютних активів додаткових ваг ризику; - жорсткіші вимоги до здійснення оцінки кредитного ризику, зокрема за кредитами, наданими в іноземній валюті; - розробка рекомендацій щодо зниження частки у портфелях частки валютних кредитів	- зниження рівня валютного ризику для банківських установ та їх клієнтів.
Висока частка державного капіталу в банківському секторі	- моніторинг виконання держбанками оновлених стратегій; - перевірка планів зі скорочення обсягів непрацюючих кредитів; - встановлення буферів системної важливості та системного ризику; - формування вимог, направлених на посилення управління ризиками	- зниження державної частки капіталу в банківській системі; - посилення конкуренції; - підвищення ефективності державних банків, як операційної, так і фінансової.
Стрімке зростання обсягів незабезпеченого споживчого кредитування	- запровадження для незабезпечених споживчих кредитів підвищених ваг ризику; - регулярний перегляд значень параметрів PD та LGD, обмежень DSTI / DTI	- підвищення стійкості банків до ймовірних кризових явищ; - консервативне оцінювання кредитних ризиків; - недопущення зниження стандартів кредитування, а також надмірного кредитування окремих груп населення

Джерело: сформовано автором на основі [49].

На сьогоднішній день Національним банком України вже застосовуються певні макропруденційні інструменти, які наявні в переліку чи ті, які можна було б прирівняти до них. В період реалізації Стратегії макропруденційної політики Центральним банком відбуватиметься їх повна

адаптація до українських умов, для чого необхідний постійний збір інформації та напрацювання моделей для реалізації та здійснення оцінки ефектів від запровадження та застосування макропруденційних інструментів.

Проте, досвід зарубіжних країн свідчить, що запорукою ефективного функціонування банківської системи є не лише залучення тієї чи іншої моделі. Проте, якщо розглядати світову практику, то можна знайти безліч різних моделей регулювання. Варто також звернути увагу на те, що вони працюють в країнах з різними типами фінансових ринків та політичними структурами, наприклад в Європі існує стільки ж моделей регулювання фінансового ринку, скільки і країн-членів ЄС. Проте, незважаючи на виявлення позитивного досвіду, який можливо було б використати для вдосконалення державного регулювання банківської системи, не варто зосереджувати увагу на питаннях залучення тієї чи іншої моделі регулювання.

Набагато важливішим на даному етапі є дослідження досвіду тих країн, яким протягом десятиліть вдалось демонструвати стабільний соціально-економічний розвиток та міцність банківського сектору, особливо під час кризи, та прийняття особливої моделі регулювання банківської діяльності. Тому, в сучасних умовах для України важливо дотримуватися, так званої, галузевої моделі регулювання, за якої регулювання банківського сектору не змішується з регулюванням інших учасників фінансового ринку [62].

Слід зауважити, що макропруденційні інструменти важливо застосовувати в періоди, коли вплив ризиків на банківську систему є незначним. Не варто, також, розраховувати на те, що застосування інструментів макропруденційної політики дасть змогу повного усунення системних ризиків, проте слугуватиме підґрунтям для недопущення їх надмірного накопичення та зниження ймовірності їх реалізації.

Отже, на мою думку, розробка та реалізація макропруденційної політики здатна підвищити стійкість банківської системи, а також створити всі необхідні передумови для забезпечення її фінансової безпеки.

ВИСНОВКИ

В процесі систематизації та узагальнення теоретичних основ сутності фінансової безпеки банківської системи було визначено, що банківська система є одним з ключових елементів фінансової безпеки держави. В ході послідовного логічного аналізу підходів до трактування понять, було визначено, що фінансова безпека банківської системи – це стан банківської системи, за якого відбувається формування, зберігання та раціональне використання фінансових ресурсів, а також її здатність протистояти існуючим та потенційним загрозам. В ході дослідження було визначено, що формування структурно-елементного складу фінансової безпеки банківської системи відбувається згідно з наступними підходами: системним, інституційним, ресурсно-функціональним, захисним, конкурентним та комплексним. Відповідно з цим структурно-елементний склад фінансової безпеки банківської системи складається з таких блоків: сутнісного, інфраструктурного, ресурсного, функціонального та захисного, які в свою чергу включають в себе відповідні підсистеми. Дослідивши наявні підходи оцінювання фінансової безпеки банківської системи, можемо зробити висновок, що індикаторами в даному аспекті слугують: по-перше, економічні нормативи встановлені НБУ, виконання яких є обов'язковим для всіх комерційних банків, що забезпечує підтримання їх фінансової стабільності; по-друге, індикатори, затверджені Міністерством економічного розвитку та торгівлі в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України.

В результаті проведених в другому розділі магістерської роботи досліджень, можемо зробити висновок, що фінансова безпека вітчизняної банківської безпеки не в повній мірі відповідає сучасним вимогам, оскільки, починаючи з 2016 року, а саме з моменту націоналізації ПАТ «Приватбанк», лідируючі позиції в банківському секторі нашої держави займають державні банківські установи. Починаючи з 2016 року для вітчизняного банківського

сектору характерним є відтік вкладів населення у валюті, питома вага депозитів у загальній масі зобов'язань банків збільшується, зміни в обсягах кредитування юридичних та фізичних осіб є не суттєвими, проте й надалі актуальним залишається питання проблемних кредитів, більшу частину з яких складають кредити, надані колишнім акціонерам ПАТ «Приватбанк».

У 2014-2017 роках банківська система України вела збиткову діяльність, причиною чого було те, що значна кількість комерційних банків були визнані неплатоспроможними. Проте, з 2018 року банківський сектор України почав нарощувати свою прибутковість, а вже в 2019 році банківська система за тривалий період часу відновила свою міцність, що і в умовах сучасних викликів допомагає банківському сектору протистояти наслідкам пандемії COVID-19. Фінансова стійкість банківської системи перебуває на

задовільному, або таким, що є наближеним до нормального рівні, що позитивним. Проте, згідно з проведеною оцінкою за індикаторами банківської безпеки, наведеними в Методичних рекомендаціях, можемо зробити висновок, що рівень фінансової безпеки банківської системи в даному аспекті визначається як «небезпечний». Найбільш негативного впливу, як було визначено в ході дослідження наносять наступні індикатори: «частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному їх обсязі», «співвідношення довгострокових кредитів та депозитів, терміном понад один рік», а також «рентабельність активів».

В ході здійснення своєї діяльності банківська система може стикатися з впливом негативних факторів та загроз, які завдаватимуть шкоди наступним складовим безпеки банківських установ, зокрема: капітало-ресурсній, валютній, кредитно-інвестиційній, доходів і витрат, а також ризиків, які є наступними: кредитний ризик, ризик достатності капіталу, ризик ліквідності, юридичний ризик, валютний ризик та ризик прибутковості. В зв'язку з цим, необхідною є розробка ефективних напрямів покращення фінансової безпеки банківської системи, які ґрунтуватимуться на удосконаленні системи

банківського менеджменту та інструментах фінансового моніторингу банківського сектору.

В умовах сьогодення, напрями щодо підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи, на мою думку, мають бути спрямовані безпосередньо на покращення економічного стану банківського сектору, що в свою чергу має бути реалізовано через збільшення її прибутковості. На основі здійсненого прогнозу діяльності банківської системи, в аспекті

забезпечення її фінансової безпеки було визначено основні пріоритетні напрями, які потребують негайного їх удосконалення, зокрема, це в першу

чергу необхідність в покращенні якості кредитного портфеля вітчизняних банків. Також, на сьогоднішній день, для подальшого забезпечення та підтримки фінансової безпеки банківської системи державою та

Національним банком України було розроблено та імплементовано значну

кількість стабілізаційних заходів, направлених на підтримку сталої діяльності вітчизняних банківських установ, зокрема і в кризовий період. Було

визначено, що система антикризового управління банківською системою потребує негайної розробки та впровадження механізмів, спрямованих на

попередження криз банківського сектору на їх ранніх стадіях, а також

вдосконалення вже існуючих методик щодо оцінки його фінансової стійкості.